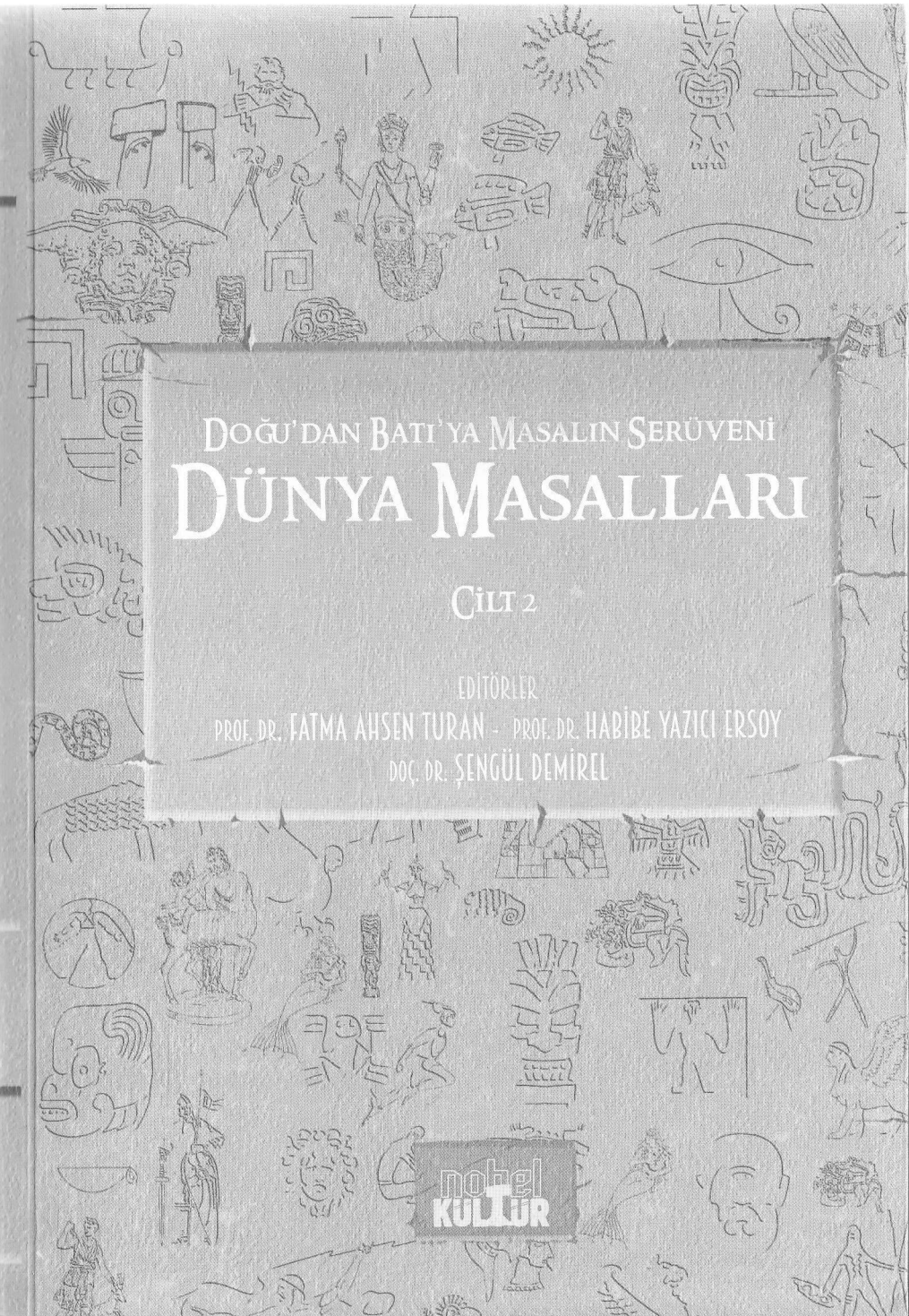

Doğu'dan Batı'ya Masalın Serüveni

Dünya Masalları

Cilt 2

Editörler

Prof. Dr. Fatma Ahsen Turan - Prof. Dr. Habibe Yazıcı Ersoy

Doç. Dr. Şengül Demirel

Nobel Kültür

Doğu'dan Batı'ya Masalın Serüveni
DÜNYA MASALLARI - Cilt 2

Editörler
Prof. Dr. Fatma Ahsen Turan
Prof. Dr. Habibe Yazıcı Ersoy
Doç. Dr. Şengül Demirel

Yayın No.: 4
ISBN: 978-625-8171-03-7
Takım ISBN: 978-605-70764-8-9
E-ISBN: 978-625-8171-02-0
Takım E-ISBN: 978-625-8171-00-6
1. Basım, Eylül 2022

Yayın Yönetmeni: Gülfem Dursun
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara
Kapak Tasarımı: Sezai Özden
Redaksiyon: Meliha Uysal

© Copyright 2022, NOBEL KÜLTÜR
Sertifika No.: 40340

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

"Nobel Kültür", bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Yazılardan yazarları sorumludur.

Nobel Kültür Yayınları
Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No: 74/4, Kızılay/Ankara
Tel: 0312 418 20 10
kultur@nobelyayin.com

Genel Dağıtım
ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları:
Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi,
D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, İnkılâp Kitabevleri, Kitapsan,
Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt:
Genç Offset Sertifika No.: 32284 Süzgün Sokak No.:18/3 İskitler/Ankara

Doğu'dan Batı'ya Masalın Serüveni
DÜNYA MASALLARI

İÇİNDEKİLER

Söz Başı 1

İngiliz Peri Masalları: Bahçelerde Kızıl Ot, Senin Adın Tom Tit Tot! 5
Abdulvahit ÇAKIR

Zümrüt Ada İrlanda: Üç Yapraklı Yoncaların Gizemli Toprakları 29
Nazan TUTAŞ

Mitlerin ve Efsanelerin Büyülü Ülkesinden:
İskoç Masalları 54
Nazan TUTAŞ

Büyük İşgal Döneminde Başlayan Masallar Diyarına Yolculuk:
Polonya Halk Masalları 81
Seda KÖYCÜ

Norveç Masalları: Güneş'in Doğusuna, Ay'ın Batısına Doğru 112
Makbule SABZİYEVA

Kuzey Işıklarının Gölgeleri: Danimarka Masalları 146
Başak UYSAL

Bin Göller Ülkesinin Beyaz Zambakları Finlandiya Masalları 174
Ülker ŞEN

Grimm Kardeşlerle Dünyaya Açılan Kapı: Alman Masalları 219
Hasan GÜNEŞ

Masalın Fransa Yolculuğu Fransız Masal Geleneği
17. yy. Charles Perrault Örneği 267
Aliye GENÇ - Perihan YALÇIN

Vardar Ovası'nın Büyüsü: Makedon Masalları 298
Melahat PARS

Beyaz Şehir Ülkesinin Sihirli Dünyası: Sırp Masalları 331
Melahat PARS

Kaf Dağı'ndan İgman'a, Ali Cengiz'den Kamber'e;
Boşnak Masalları 361
Ömer AKSOY

Çift Başlı Kartalın Kanatları Altında Arnavut Masalları 418
Ece DİLLİOĞLU - Tolga DİLLİOĞLU

Ebedî Gençlik ve Sonsuz Hayat, Masalın Dünyası:
Rumen Masalları 450
Neriman HASAN - Ana-Maria PANŢU

Koca Balkan Dağlarının Dinmeyen Esintisi:
Bulgar Halk Masalları 507
Filiz ÇÖLMEKÇİOĞLU

Yunanistan'da Masal Araştırmaları ve Çağdaş Yunan Halk
Edebiyatından Seçme Masallar 539
İbrahim KELAĞA AHMET

Bu Yoldan Gitti, Diğerinden Döndü. Masal Sırası Arjantin'e Geldi 587
Nihal KALKAN YAĞCI

Yeni Dünyanın Yerli Anlatıları: Kızılderili Masalları 614
Nisa Harika GÜZEL KÖŞKER

Eskimo Masalları: Geçmişe Uzanan Yollar 638
Makbule SABZİYEVA

SÖZ BAŞI

"Masal dinlememiş çocuklar büyüyünce
kendi resmini bile cetvelle çizer."
Cemal Süreya

Pertev Naili Boratav'ın "Nesirle söylenmiş, dinlik ve büyülük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı" olarak tanımladığı masal, insanlığın ilk dönemlerinden itibaren günümüze kadar varlığını sürdürmüş en önemli kültür hazineleri arasında yer almaktadır. İlk dönemlerde içinden çıktığı milletin mitik anlatılarından beslenen masallar daha sonra o milletin bütün değerlerini bünyesinde barındırmıştır. Kökü mazide olan bu anlatılar, aynı zamanda bir gelecek planlayıcısıdır. Masallar, güzel bir dünyaya kapı aralar ve kötü ile iyinin; cömert ile cimrinin; merhametli ile merhametsizin; güçlü ile zayıfın mücadelesini verir. Bu mücadelede haklı olan ne kadar zayıf, ne kadar zor durumda olursa olsun mücadeleyi kazanarak hitap ettiği insanlara gerekli olan mesajları verir. Masallar, anlatının içinde bir hayat dersi saklar. Dinleyicisine veya okuyucusuna alması gerekli olan nasihatı o büyüleyici üslubu içinde verir. Masalda bütün milletlerin kabulleri arasında yer alan mesajların yanı sıra, içinden çıktığı kültüre ait olan muhtelif bilgiler de mevcuttur. Mensubu olduğu kültürün değer yargılarını, estetik ve bedi zevkini de masalların içinde bulabiliriz. Masallar kültürel bir aktarımdır. Aynı zamanda gerçekle hayali bir arada barındırması sebebiyle özellikle çocuk dinleyiciler üzerinde büyük

muş. Diğerleri de gelinin kiliseye girmesi için yukardaki kapı eşiğinin yıkılması gerektiğini söylüyormuş.

Doğmamış Petko'nun dedesi bunu görmüş ve: "Bu insanlar benim evdeki kadınlardan daha aptal." diye düşünmüş ve onlara: "Neden böyle yapıyorsunuz be kardeşler!" demiş.

Gelinin omuzlarına vurmuş ve: "Eğilsene more, gelin!" demiş.

Gelin eğilmiş ve kiliseye girmiş. Düğün sahiplerinin hepsi ihtiyarın aklına şaşmışlar ve yaptığı bu iyilik için ona hayır duası etmişler.

Biraz daha ileride kepek yerken kafası küpe giren danayı oradan çıkarmaya çalışan ancak bir türlü beceremeyen birkaç kişi görmüş. Birkaçı dananın başının kesilmesini, daha sonra da küpü kırmalarını ve böylece onu çıkarabileceklerini söylüyormuş. İhtiyar, bunu görünce onlara: "Dananın başını çıkarmak için küpü kırın!" demiş.

Küpü kırmışlar ve dananın başı oradan kurtulmuş.

Biraz daha ileride ihtiyar, sağdıcına göndermek için altından gerdanlıkla domuzunu süslemiş bir kadın görmüş. İhtiyar: "Domuzu böyle nereye süsledin?" diye sormuş.

Kadın: "Sağdıca hediye olarak göndereceğim." diye cevap vermiş.

İhtiyar adam: "Ver de ben götüreyim." demiş böylece kadın domuzu ihtiyara vermiş, ihtiyar onu önüne katmış ve evine götürmüş.

Bu kadar aptal insan gördükten sonra ihtiyar adam evine sakin bir şekilde süslenmiş domuzla dönmüş çünkü evdeki kadınlardan daha aptallarına rastlamış.

Yunanistan'da Masal Araştırmaları ve ÇAĞDAŞ YUNAN HALK EDEBİYATINDAN SEÇME MASALLAR

İbrahim KELAĞA AHMET*

GİRİŞ

"Tamamen hayal ürünü olan ve dinleyicilerini olayların gerçekliğine inandırma iddiası bulunmayan bir anlatı türü"(Bilkan, 2020: 2) olarak tanımlanan, uzun bir tarihî geçmişi olan ve tanımı araştırmacıların kendi dünya görüşleri ve ideolojilerine göre farklılaşan masal, söz sanatları arasında eşine az rastlanır ölçüde farklı disiplinlerin araştırma konusu olmuştur. Halk bilimciler ve filologların yanı sıra etnologlar (budun bilimciler), tarihçiler, psikologlar, ilahiyatçılar, eğitim ve dil bilimcilerin de yolları masal araştırmalarında kesişmiştir. Her disiplin masala, kendi alanına özgü araştırma yöntemlerini esas alarak farklı açıdan yaklaşmış ve doğal olarak değişik görüşler ve kuramlar ortaya atılmıştır. Masala yönelik bu çok yönlü ilgi, günümüze kadar hâlâ dünyanın değişik yerlerinde bu kadar yaygınlığa ve etkiye sahip olmasının da bir bakıma nedenidir (Avdikos, 1997: 19, 32; Hatzitaki-Kapsomenu, 2012: 17; Angelopulu ve Brusku, 1994: 11; Kiameti, 2012: 19).

* Doç. Dr. Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Balkan Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, ikelagaahmet@trakya.edu.tr.

Avrupa'da halk kültürü üzerinde ciddi anlamda araştırmalar yaklaşık olarak 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlamakla birlikte sözlü edebiyat geleneği olarak halk masallarını kayıt altına alma çabaları 17. yüzyıla kadar uzanmaktadır. 17 ila 19. yüzyıllar arasındaki dönemde Rönesans, Aydınlanma, Romantizm, Fransız İhtilali gibi yeni ideolojik ve siyasi akımlar yeni koşulların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Koza, 2018: 34). Bu dönem özellikle romantizm hareketi ile aydınların, o zamana kadar hak ettiği ilgiyi görmemiş olan halk edebiyatı ve kültürüne yöneldiği ya da onu keşfettiği yıllardır. Bu kültürün bir parçası olan masallar insanın düşünce ve ifade tarzının bir aracı olarak araştırma konusu olmaktadır. Ulusçuluk ve ulus merkezli bakış açısı siyasi güç olarak ivme kazanmakta ve milliyetçiliğin yükselişe geçmesiyle birlikte Avrupa'da ulusal kimlik yeniden keşfedilerek geçmişe ve geleneğe büyük bir ilgi duyulmaktadır (Barba, 2015: 4). Araştırmacılar bu süreçte halk kültürünü bir milletin karakteri hakkında bilgi sahibi olmak için çok önemli ve değerlendirilmesi gereken bir kaynak olarak görmektedir (Hatzitaki- Kapsomenu, 2012: 96; Avdikos, 1997: 145).

Sözünü ettiğimiz dönem aynı zamanda halk bilimin de bir bilim dalı olarak oluştuğu yıllardır. Jakob (1785-1863) ve Wilhelm 1786-1859) Grimm kardeşler tarafından Alman masallarının yayımlanması, 19. yüzyılda pek çok Avrupa ülkesinde yoğun bir şekilde her türlü halk bilimi malzemesinin araştırılmasına ve özellikle de masal derlemelerinin başlamasına neden olmuştur (Hatzitaki- Kapsomenu, 2012: 53; Avdikos 1997: 9). Araştırmacılar bu süreçte pek çok soruya cevap aramıştır. Masalın ortaya çıkışı, kaynakları, anlamı, işlevi, yaygınlığı, bir masal anlatısının çeşitlemelerine pek çok farklı halkın edebiyatında rastlanması, masalın diğer anlatı türleriyle ilişkisi gibi konular masal araştırmacılarını meşgul etmiştir. Bu alana ilişkin tüm soruların yanıt bulduğunu söylemek şüphesiz doğru olmaz.

YUNANİSTAN'DA MASAL ARAŞTIRMALARININ GEÇMİŞİ VE İLK DERLEME ÇALIŞMALARI

Yunancada günümüzde masal kavramının karşılığı olarak kullanılan "paramithi" *(παραμύθι)* sözcüğü etimolojik olarak eski Yunancanın "paramithume" *(παραμυθούμαι)* fiilinden gelmektedir ve eski Yunancada "cesaret vermek, teşvik etmek, teselli etmek, tavsiyede bulunmak, rahatlatmak, desteklemek" anlamları vardı. Aynı fiil kökünden türetilmiş olan ismi fail "paramithitis" *(παραμυθητής)* ise "söz ve davranışlarla birini avutan, teselli eden" anlamındaydı, söz konusu fiilden türetilmiş "paramithia" *(παραμυθία)* ya da "paramithion" *(παραμύθιον)* sözcükleri ise "teşvik, yüreklendirme, teselli" anlamına gelmekteydi. Antik dönemde "paramithion" kelimesinin daha sonra edindiği ve günümüzde masal karşılığı olarak kullanılan "paramithi" *(παραμύθι)* anlamında kullanılmadığının altını çizmek gerekir. Günümüz Yunancasında masal anlamına gelen "paramithi" yerine Antik dönemde "mithos" *(μύθος)* sözcüğü kullanılmaktaydı. Orta Çağ Yunan halk edebiyatında ise "mithos", masal *(paramithi)* anlamında da kullanılmıştır (Hatzitaki- Kapsomenu, 2012: 41; Kiameti, 2012: 24).

Yunan kültüründe masalın geçmişi Antik döneme kadar uzanmaktadır. Platon, masaldan* pedagojik amaçlar için istifade edilmesinden söz ederek çocuklarda jimnastikten önce eğitime masalla başlamanın gereğine işaret etmektedir. Ancak Platon felsefeye nazaran masallar konusunda klasik dönemdeki genel eğilime uygun olarak küçümseyici bir yaklaşım içindedir

* Antik Yunanca metinlerde mithos (μύθος) olarak geçmektedir. Masal sözcüğünün (paramithi- παραμύθι) Yunancadaki etimolojik kökeniyle ilgili açıklamada o dönemde masal kavramının bu ifadeyle karşılandığını belirtmiştik.

ve bunları yaşlı kadınların gevezelikleri olarak görmektedir (Avdikos, 1997: 32). İlk Çağ'ın en önemli coğrafyacılarından biri olan Strabon, Helenistik dönem tarihçisi Plutarhos ve sofist Lukianos, masallardan söz etmektedir, bu arada Herodot'un *Tarihleri'nin (Ιστορίαι)* bazı bölümlerinin halk masalları olduğu değerlendirilmektedir (Hatzitaki- Kapsomenu, 2012: 42). Bizans döneminde de halkın masallara büyük ilgisi vardı ancak dönemin aydınları halk diline ve kültürüne mesafeliydi ve onların gözünde bunların pek bir değeri yoktu. Ayrıca masallar antik Yunan mitolojisiyle ilişkilendirildiğinden çocuklar için olumsuz ve Hristiyanlık karşıtı bir etki olarak görülmekteydi. Yunan sözlük biliminde masal karşılığı olan "paramithi" maddesine ilk defa Gerasimos Vlahos'un* 1659 tarihli sözlüğünde** rastlanmaktadır ve karşılığı "fabula" ve "mithos" olarak verilmektedir (Hatzitaki-Kapsomenu, 2012: 43; Kiameti, 2012: 24).

Yunanistan'da masal araştırmalarını Avrupa'daki gelişmelerden ayrı düşünmek mümkün değildir. 19. yüzyılda Yunanistan'da da masala ve diğer halk bilimi malzemelerine karşı öncelikle Avrupalı araştırmacıların, özellikle de içlerinden eski Yunanca bilenlerin özel bir ilgisi söz konusudur. Çağdaş Yunan masallarında antik Yunana ait kültürel izlerin ne ölçüde var olduğu konusu araştırma dürtüsü için oldukça etkili bir motivasyon kaynağıdır. Yunanlar da araştırmalarının önemli bir bölümünü bu konuya ayırmaktadır (Tzimagiorgi, 2011: 52; Barba, 2015: 5). Klasik filoloji eğitimi almış Avrupalı araştırmacılar antik Yunanların inanç sistemi ve mitolojileri gibi Batı'da her zaman popülerliğini korumuş konuları daha yakından irdelemek için çağdaş Yunanların dilini ve halk kültürünü incelemek gayesindedirler (Hatzitaki-Kapsomenu, 2012: 97).

* Gerasimos Vlahos (1607-1685), Girit'te doğmuş ilahiyatçı, filozof ve filolog.

** Dört dilli olan sözlüğün erişim adresi: https://anemi.lib.uoc.gr/metadata/0/5/a/metadata-47-0000000.tkl (Erişim tarihi, 10.12.2020).

Çağdaş Yunan masallarına ilk olarak yabancı seyyahların eserlerinde yer verilmektedir. Fransız araştırmacı J. A. Buchon 1843 yılında Paris'te yayımlanan *Kıta Yunanistan'ı ve Mora (La Grece continentale et la Morée)* adlı vakayinamesinde 1840-1841 yılları arasında Yunanistan'a gerçekleştirdiği bir seyahate ait anılarını anlatmaktadır. Eserinde naklettiğine göre şiddetli bir yağmur nedeniyle bir hana sığınır* ve orada konaklayan kalabalık bir yolcu grubunun sohbetine katılarak biri Midilli Adası'ndan diğeri de Tesalya bölgesinden olmak üzere iki masal anlatıcısını dinleme fırsatı bulur. Burada dinlediği ve eserinde Fransızca adlarıyla yer verdiği masalların adları şöyledir: *Nar Ağacı (Rodia)*, *Ejderha Yiyen (Le Dracophage)* ve *Küçük Sihirli Balık (Le petit rouget sorcier)* (Hatzitaki-Kapsomenu, 2012: 97; Tzimagiorgi, 2011: 52).

Bir başka Yunan halk masalları araştırmacısı ise eski Yunanca da bilen Avusturyalı Johann Georg Hahn'dır (1811-1869). İlk Yunanca masal derlemesini *Griechische und Albanesische Märchen* başlığıyla 1864 yılında Almanca tercümesiyle iki cilt olarak Leipzig'de yayımlamıştır (Damianu, 1989: 11). Bu derlemede yer alan 101 Yunan masalından 66'sı Epir bölgesine, 35'i Siros Adası'na aitti**, eserinde ayrıca 13 Arnavut masalına da yer vermiştir. Hahn, iki ciltlik eserinin notlarında bir sınıflama girişiminde de bulunmaktadır (Sakaoğlu, 2019: 27). Johann Georg Hahn'ın masal derleme girişimi ilk kez 1848 yı-

* Gravya Hanı (Χάνι της Γραβιάς), kıta Yunanistan'ının güneyinde Fokida iline bağlı Gravya köyünde bir han. Yunan tarihinde hanı önemli kılan özellik Mora İsyanı sırasında Osmanlı kuvvetleriyle isyancılar arasından burada yaşanan çarpışmalardır.

** Siros, Ege Denizi'ndeki Kiklad adalarından biri olup merkezi Ermupoli'dir.

lında Yanya'da başlamıştır. Kendisi, o tarihte henüz Osmanlı toprağı olan şehirde konsolos olarak görev yapmaktadır ve daha sonra 1851 yılında Siros Adası'na tayin edilmiş, derleme faaliyetlerine Kiklad adalarından ve özellikle Siros Adası'ndan masallarla devam etmiştir. Hahn, masal derlemesi konusunda doğal olarak zorluklarla karşılaşmıştı çünkü yerel halktan insanlar ona masallarını anlatmayı reddetmekteydi. Bu güçlüğü aşmak için Yanya Rum Ortaokulu öğretmenlerinden yardım istemiş ve onlar da öğrencilere, yakınlarından dinleyecekleri masalları kayda geçirme ödevi vermişti. Hahn, dönemin Alman romantik ikliminden de etkilenmiştir. Grimm kardeşlerin araştırmalarını da bildiği için mitoloji ile ilgili meselelerin çözümü konusunda halk masallarını bir kaynak olarak görmekteydi. Kendisi halk masallarının Antik dönem Yunan mitoslarıyla olan ilişkisine göre bir sınıflandırma girişiminde bulunan ilk araştırmacıdır (Damianu, 1989: 12). Hahn, masalların estetik açıdan sahip oldukları değere ve masallarda millî kimliğe ilişkin yansımalara vurgu yapmıştır. Onun görüşüne göre Yunan masalları kadim Hint Avrupa efsanelerine ait unsurlar barındırmaktaydı (Hatzitaki-Kapsomenu, 2012: 98; Vrelli, 2017: 48-49; Avdikos, 1997: 145).

Bir başka çağdaş Yunan masal araştırmacısı ve yayıncısı da çağdaş Yunancayı incelemek amacıyla Yunanistan'a gelmiş olan Danimarkalı filolog Jean Rio'dur. Yunanistan'a ilk gelişinde o tarihte Siros Adası'nda konsolos olan Hahn tarafından misafir edilmişti. Orada bulunduğu süre içinde masal derleme imkânı bulmuş, adada konuşulan yerel Yunanca ağzını ve bunun yanı sıra Hahn'ın derlemiş olduğu Yunan ve Arnavut masallarını inceleme fırsatı bulmuş ve masal metinlerinin özgün dillerinde yayımlanmasının taşıdığı önemin farkına vararak bu konuda Hahn'a teklifte de bulunmuştu. 1865 yazında Yunanistan'a

ikinci gelişinde kendisine Atina Üniversitesinden dilbilimci Dimitrios G. Mavrofridis de eşlik etmiş ve Kiklad adalarında ikamet etmişti. Derlediği masalları Mavrofridis'e vermesi ve gelecekte ortak bir yayında iş birliği yapma konusunda Hahn ile mutabık kalmışlardı. Fakat Hahn'ın ölümü üzerine derlediği masalların el yazması metinleri Hahn'ın kardeşi tarafından Rio'ya teslim edilmiş ve o da Mavrofridis ile birlikte 25'i Epir bölgesinden, 5'i Tinos Adası'ndan olmak üzere 30 masalın editörlüğünü gerçekleştirmiştir. Ardından kendisi tarafından derlenen (11'i Astipalea'dan*, 6'sı Siros'dan) 17 masal da bunlara ilave edilerek masallar, Kopenhag'da *Çağdaş Yunan Masalları (Contes populaires gres)* başlığı altında 1879 yılında özgün dillerinde yayımlanmıştır. Yayıncılar masalların derlendiği bölgelerin yerel ağzını da muhafaza etmiştir (Hatzitaki-Kapsomenu, 2012: 99; Tzimagiorgi, 2011: 53-54).

Çağdaş Yunan masallarının derlenmesi ve incelenmesi konusunda çalışan klasik filolog Alman Bernhard Schmidt (1837-1917) ise yukarıdaki çalışmadan iki yıl önce 1877 yılında ağırlıklı olarak İon Denizi'ndeki Yedi Adalar'dan biri olan Zakinthos (Zante) Adası'ndan derlenmiş 25 masalı *Märchen, Sagen und Volkslieder* başlığıyla yayımlamıştır. Eserde masallar dışında inanışlar ve türkülere de yer verilmiştir (Damianu, 1989:12; Avdikos, 1997: 146). Onu da çağdaş Yunan masallarını araştırmaya ve derlemeye yönelten sebep diğer Avrupalı araştırmacılardan farklı değildir. Eserinde bizzat belirttiğine göre öncelikli amacı antik Yunan mitolojisine ait unsurların çağdaş Yunan masallarında ne ölçüde varlığını sürdürdüğünü belirlemekti (Tzimagiorgi, 2011: 54). Karl Dieterich, Paul Kretschmer, Émile Legrand ve

* Astipalea (Αστυπάλαια) Oniki Adalar'a bağlı bir adadır.

fonetik alfabe ile yazılmış olarak Mikonos adasından 84 masal yayımlayan Louis Roussel ise bu konuya dilbilimsel saiklerle ilgi duymaktaydılar (Hatzitaki-Kapsomenu, 2012: 100).

Yukarıda sözü edilenler dışında çağdaş Yunan masal araştırmalarında belki de en kapsamlı incelemeyi İngiliz arkeolog ve halk bilimci Richard MacGillivray Dawkins (1871-1955) yapmıştır. Masal araştırmalarının yanı sıra Akdeniz ve Balkan masallarının karşılaştırmalı yaklaşımla ele alınmasına öncülük etmiş olan Dawkins, 1906-1914 yılları arasında Atina'da İngiliz Arkeoloji Enstitüsü* Müdürü olarak görev yapmış ve Yunan masalları üzerine dört kitap ve çok sayıda makale yazmıştır (Damianu, 1989: 12; Hatzitaki-Kapsomenu, 2012: 141; Avdikos, 1997: 146). Onun bu alandaki en önemli katkılarından biri, çağdaş Yunan masalının antik Yunanla ilişkisini sistematik bir şekilde incelemiş olmasıdır (Avdikos, 1997: 146). Enstitüdeki öğrencisi William Halliday, Dawkins'in ilk kitabındaki (*Modern Greek in Asia Minor,* Cambridge 1916) masal metinlerinin editörlüğünü yapmıştır. Kitapta Anadolu'nun farklı yerlerinden derlenmiş ve diyalektolojik açıdan da incelenmiş 94 Rumca (Yunanca) masal yer almaktadır (Hatzitaki-Kapsomenu, 2012: 141; Tzimagiorgi, 2011: 57). Anıtsal olarak nitelenen ikinci kitabında (*Forty-five Stories from the Dodekanese,* Cambridge, 1950) klasik dönem uzmanı Yakovos Zarraftis tarafından 20. yüzyıl başlarında Kos (İstanköy), Leros (Leryos), Kalimnos (Kilimli) ve Astipalea (İstanpulya) adalarından derlenmiş 45 masal yer almaktadır. Zarraftis, kitaptaki masalları o dönem de Oniki Adalar'da bulunan seyyah W.H. Rouse hesabına derlemiştir. Rouse, adaların uzun

* Resmî adı Atina İngiliz Okulu (British School at Athens) olarak geçmektedir. 1886 yılında kurulmuş olup Yunanistan'da faaliyette olan 17 yabancı arkeoloji enstitüsünden biridir.

yıllar farklı kültürlerle iç içe yaşamasına ve bunların etkisine maruz kalmasına rağmen özgün yapısını korumuş olan halk bilimi malzemelerinin taşıdığı önemi fark etmiş ve derlemelere ağırlık vermiştir. Dawkins, ikinci kitapta özenli bir İngilizce çeviriyle birlikte yayımlanmış masalların editörlüğünü bizzat yapmış ve dipnotlarda yorum ve açıklamaların yanı sıra her bir masalın başka kaynaklarda yayımlanmış olan çeşitlemelerine (varyantlarına) atıfta bulunarak Yunan masallarının Avrupa masallarıyla kıyaslanmasına olanak sağlamıştır (Hatzitaki-Kapsomenu, 2012: 141; Tzimagiorgi: 57-58). Dawkins'in diğer iki kitabı da benzer özellikler taşımaktaydı. *Modern Greek Folktales,* (Oxford, 1953) başlıklı üçüncü kitapta en popüler Yunanca masalların İngilizce çevirisine yer verilmiştir. Editör her bir masalın en yaygın çeşitlemesini (varyantını) seçerek aynı zamanda ilgili masalın özellikleri ve karakteri hakkında açıklamalar yapmıştır. Dawkins, *More Greek Folktales* (Oxford, 1955) başlıklı son kitabında ise o zamana kadar başka bir çeşitlemesi yayımlanmamış ya da bilinen çeşitlemeleri çok az olan, nadir kabul edilen masallara yer vermiştir. Dawkins, derleme ile yetinmemiş masalları Aarne -Thompson kataloğuna göre sınıflandırmaya da çalışmıştır. Çok sayıda Yunan masalının kendisi tarafından yapılmış İngilizce çevirileri uluslararası çapta bilimsel bir ilgi uyandırmıştır. Dawkins sayesinde Aarne -Thompson tarafından 1973 yılında yeniden yayımlanan uluslararası masal kataloğuna Oniki Adalar'a ait 13 masal tipi de eklenmiştir (Hatzitaki -Kapsomenu, 2012: 142; Tzimagiorgi, 2011: 58; Damianu, 1989: 12-13).

Masal araştırmalarının en popüler konularından biri olan masalın kökeni konusu, Dawkins'i pek ilgilendirmemekteydi. Masalların çıkış kaynağı ister Hindistan ister başka bir ülke olsun masalın kendi verileri ve oluşumu ile değerlendi-

rilmesi gerektiği düşüncesindeydi (Dawkins, 1953a: xxii'den akt. Hatzitaki-Kapsomenu, 2012: 142). Masalda antik ya da ilkel medeniyet biçimlerinin tasvir edildiğini kabul eden bazı kuramların doğruluğunu da tartışmalı görmekteydi çünkü masalın zaman ve mekândaki yolculuğunun ardından geriye anlatının sadece nüvesinin (özünün) kaldığı görüşündeydi. Anlatıların ne kadar eskiye dayandığına bakılmaksızın masalların farklı ortamlara uyumunun, izleyen nesillerde artık karşılık bulmayan ilkel unsurların aşamalı olarak atılmasına neden olduğu kanaatine sahipti (Dawkins, 1948: 54'ten akt. Hatzitaki -Kapsomenu, 2012: 142; Tzimagiorgi, 2011: 58).

Dawkins (1953a, xxii-xxvi'den akt. Hatzitaki-Kapsomenu, 2012: 143), Yunan masallarının toplam kataloğunun (dizininin) büyük olmadığı ve biri temel (esas) olmak üzere, farklı çeşitleme (varyant) gruplarından oluştuğu görüşündeydi. Yine onun gözlemlerine göre araştırma yaptığı dönemde o zamana kadar yayımlanmış olan çok sayıda masaldan sadece sekizi yaygınlığa sahipti. Amacının masalların ilk baştaki kaynağının araştırılması olmadığını aksine Yunanca biçimini incelemek olduğunu belirten Dawkins, böyle bir yaklaşımın araştırmacıya, bir halkın düşünce tarzını ve onun belirleyici olan karakterini teşhis etme imkânı verdiğini düşünmektedir. Bu amaçla Yunan masallarını; Arap, Türk, İran, Gürcü, Hint, Rus, İtalyan ve Arnavut masallarıyla karşılaştırmaktadır. Yunanistan Doğu ile Batı arasında bir nevi köprü vazifesi görse de ülkenin masal geleneği kayda değer ölçüde bağımsız bir kimlik taşımaktadır. Dawkins'in Yunan ve Türk masallarıyla ilgili düşüncesi de dikkat çekicidir. İki ülke masalları arasında (Örneğin, bazı masallarda olay örgüsünün aynı olması gibi) bir temas ve bağlantı olmasına rağmen bu masalların karakterleri büyük farklılık göstermektedir. Dawkins, sanılanın

aksine Yunan masallarının Türk masalları üzerinde tesiri olmasını muhtemel görmekle birlikte buna Yunan masal araştırmacılarından Stilpon Kiriakidis karşı çıkmakta ve Yunan masallarını dört kategoriye ayırarak bunlardan bir grubun Doğu yani Türk kökenli olduklarına dair izler taşıdığını ileri sürmektedir (Bu konuya aşağıda Yunan masal araştırmacılarından söz ederken biraz daha ayrıntılı değinilecektir). Diğer taraftan Dawkins, mübadele öncesi Türk ve Rum nüfusun yakın ve yoğun temas içinde bulunduğu Orta Anadolu (Kapadokya) ve Karadeniz gibi bölgelerden de çok sayıda masal bilmekteydi ve üstelik de bunları kayda geçirmişti. Onun düşüncesine göre pek çok masal Avrupa masal korpusuna (bütüncesine) dâhildi ve bir kısmı da güneydoğu Akdeniz kuşağına aitti. Yapmış olduğu karşılaştırmalar sonucunda edindiği kanaate göre Yunan masalları İtalyan masallarına daha yakın durmaktaydı. İki ülke masalları arasındaki belirgin farklılıklar ise iki milletin benzer olmayan halk mitolojilerine dayanmaktaydı, ayrıca İtalyan masallarında çok belirgin olan dinî unsur Yunan masallarında neredeyse hiç yoktu. Her ne kadar din faktörü Yunan ulusal kimliğinin çok önemli bir parçası olsa da Tanrı ve azizler, masallarda dinî anlayışın çerçevesi içinde yer almamaktadır. Pek çok durumda Tanrı ve kader eşitlenirken azizler ise güzel görünümlü savaşçılar olarak takdim edilmektedir (Dawkins, 1953a: xxii- xxiv'ten akt. Hatzitaki- Kapsomenu, 2012: 143-144; Tzimagiorgi, 2011: 58-59).

YUNAN MASAL ARAŞTIRMACILARI

Yukarıda sözünü ettiğimiz Avrupalı araştırmacılar; Buchon, Hahn, Rio, Schmidt ve Dawkins çağdaş Yunan masal araştırmalarının öncüleri olarak kabul edilmektedir. Onların çalışmaları Yunan araştırmacıların da masal konusuna ilgisini

çekmekte gecikmemiştir. Ancak Yunanistan'da halk bilimin ortaya çıkışı ve buna bağlı olarak halk kültürünü araştırma ihtiyacı başka sebeplere de dayanmaktadır. Yunanistan 19. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti'nden bağımsızlığını kazandıktan sonra ulus inşa sürecinde helenizmin ve Yunan ırkının sürekliliğini savunmak ve antik Yunan ile bağların kesintiye uğramadığı iddiasının bilimsel kanıtlarını ortaya koymak büyük önem taşımaktaydı. Çünkü Batı'da süreklilik tezinin aksini iddia eden görüşler ileri sürülmüştü. Alman tarihçi Jakob Philipp Fallmerayer'in (1790-1861) ortaya attığı Slav teorisi* çağdaş Yunanların atalarıyla olan kan bağının kesintiye uğradığını ileri sürmekteydi (Kakambura, 2006: 110; Vrelli, 2017: 48; Barba, 2015: 7; Millas, 2015: 50, 186). Tarihçi Konstantinos Paparrigopulos (1815-1891), Yunanistan'da dil bilimin kurucusu ve Atina Üniversitesinin ilk dil bilim profesörü, aynı zamanda Hindoloji uzmanı olan Georgios Hatzidakis (1848-1941) ve ülkede halk bilimin kurucusu Nikolaos Politis (1852-1921) gibi aydınlar, her biri kendi uzmanlık alanlarıyla ilgili olarak süreklilik tezini reddeden iddiaları çürütmek ve ulusal kimliğin sürekliliğini kanıtlamak için yoğun bir çabaya girişti. Paparrigopulos'un *Yunan Ulusunun Tarihi (Ιστορία του Ελληνικού Έθνους)* adlı beş ciltlik eserinde Yunan tarih tezi ortaya konmuş; antik Yunan, Bizans ve çağdaş Yunan kimliği zaman ve mekânda tek ve bir bütün olarak değerlendirilmiş, çağdaş Yunan etnik bilinci bu temel anlayış üzerine oturtulmuştur (Kakambura, 2006: 111).

* Alman tarihçi, kitabında (1835) günümüz Yunanlarının ataları antik Yunanlarla herhangi bir antropolojik bağlarının bulunmadığını ve M.S. 6. yüzyılda Yunan topraklarına yerleşmiş olan Slavların soyundan geldiklerini ileri sürmekteydi. Daha sonra teorisinde revizyona giderek Arnavutları da günümüz Yunanlarının ataları arasında saymıştır.

Etnik sürekliliğin desteklenmesinde halk bilimi de önemli bir misyon üstlenmiştir. Bu süreçte sözlü edebiyat geleneğinin ürünleri ve özellikle halk masalları antik Yunan mitoslarıyla ilişkisi bakımından masal metinleri de dil bilimsel açıdan değerlendirilmiştir. Çağdaş Yunanca, eski Yunancanın bozulmuş bir alt kolu mudur yoksa organik devamı mıdır sorunsalı cevabı aranan temel sorulardan biri olmuştur. Bu soruya bilimsel verilere dayanarak cevap verebilmek için sahadan halk bilimi malzemelerinin derlenmesi ve Yunanistan'ın farklı bölgelerinden çağdaş Yunancanın ağızlarına ve diyalektlerine ait örneklerin dil bilimin araştırma yöntemleriyle incelenmesi gerekmekteydi. Bu bağlamda halk masalları Yunanistan'ın farklı bölge ağızlarına ait özellikleri barındırdığı için araştırmaya elverişli önemli bir kaynak olarak görülmüştür (Vrelli, 2017: 48).

Açıkladığımız nedenlerden dolayı halk bilimi ve masal araştırmalarına hız verilmesinin ardından Yunanistan'da bu alana en çok katkısı olan kişi olarak adından öncelikle söz etmemiz gereken Nikolaos Politis'tir. Ülkede halk bilimin temellerini atan Politis, 1909 yılında *Yunan Folklor Derneğini* kurarak *Laografia (Folklor-Λαογραφία)* dergisini yayımlamaya başlamış ve 1918 yılında Atina Akademisine bağlı olan *Halk Bilim Arşivini* kurmuştur. *Laografia* dergisinde çok sayıda masal yayımlanmış ve yorumlanmıştır. Politis, kırsal kesimde yaşayan pek çok aydını ve araştırmacıyı halk bilimi malzemesi derlemeye teşvik etmiş ve dönemin edebiyatçılarını Yunan taşrasında yaşayan insanların yaşam biçimlerini, gelenek ve göreneklerini konu alan yöre ve töre hikâyeleri *(itografik hikâyeler- ηθογραφικά διηγήματα)* yazmaya özendirmiştir. Politis, Atina Üniversitesinde Mitoloji ve Yunan Arkeolojisi profesörü olarak da görev yapmıştır. Masal araştırmalarında

araştırma metodu olarak karşılaştırmalı etnolojik yaklaşımı benimseyen Politis; Yunan masalları, atasözleri ve halk inanışları üzerine çok önemli derlemeler yapmıştır (Tzimagiorgi, 2011: 54-55; Barba, 2015: 7).

Halk bilimin üstlendiği misyona uygun olarak 19. yüzyıl sonlarında âdeta bir seferberlik başlatılmış ve çok sayıda masal derlemesi yapılmıştır. Nikolaos Politis ve Spiridon Lambros, Mora'dan ve adalardan masallar derleyerek yayımlamıştır (1870). Marianna Gr. Kamburoglu (1883) Atina bölgesinden; D. Havyaras (1891) Simi Adası'ndan; A. Diamantaras (1892) Meis Adası'ndan; G. Papadopulos (1891) Nisiros Adası'ndan; Savvas İoannidis (1870) Trabzon bölgesinden; E. Stamatiadis (1877) Sisam Adası'ndan; A. Sakellarios (1891) Kıbrıs'tan; Sarantidis I. Arhelaos, Karadeniz bölgesinden Yunanca masallar derleyerek yayımlamışlardır. Bu masalları E. M. Geldart (1884) ve Lucy M. J. Garnett (1896) kaynak olarak değerlendirip Yunanca masalların çevirilerini neşretmiştir (Tzimagiorgi, 2011: 54).

Yunanistan'da geride bıraktığımız 20. yüzyılda masal araştırmalarına gerek yaptıkları derlemeler gerekse akademik çalışmalarıyla katkıda bulunan başka önemli halk bilimcilerden de kısaca söz etmek gerekirse öncelikle Nikolaos Politis'in öğrencileri olan Stilpon Kiriakidis (1887-1964) ve Georgios Megas'ın (1893-1976) adından söz etmek gerekir. Kiriakidis, kültürel olguların tarihsel boyutunu araştırmış, masalların yaygınlaştırılması ve diğer nesillere aktarılmasında kadınların rolü üzerine çalışmıştır* (Avdikos, 1997: 147). Yunan folklorunu incelediği 1920 tarihli bir başka eserinde masal

* Tam künyesi kaynakçada verilen konuya ilişkin 1920 tarihli eseri *Halk Bilimde Kadınlar. Kadın Halk Şairi, Masal Anlatıcısı, Büyücü. Dört Halk Bilim Dersi,* başlığını taşımaktadır.

konusuna da ayrıntılı olarak değinmektedir. Kiriakidis, bu incelemesinde Yunan masallarını (yukarıda da belirttiğimiz gibi) dört gruba ayırmaktadır:

Birinci grup, Avrupa ve Asya'dan pek çok milletin ortak malı olan masalları içermektedir. Bunlar büyük ölçüde Yunan kültürel ortamına entegre olmuştur ve Yunan damgası taşımaktadır. Devlerin, cücelerin ya da Alman masallarının benzer mitolojik unsurlarının yerini çağdaş Yunan inanışlarında rastladığımız ejderhalar, su perileri, kader tanrıçaları (moiralar), deniz kızları, görünmez doğaüstü varlıklar almaktadır.

İkinci grupta, Doğu (Türk) kökenine ait izleri açık ve net bir şekilde hâlâ izlerini koruyan masallar yer almaktadır*. Türk masalları ve Türklere özgü anlatma sanatı Yunanlar nezdinde kayda değer bulunarak benimsenmiştir. Masalın özgün Türkçe biçiminin gördüğü takdire bizzat tanık olduğunu belirten Kiriakidis, anlatıcılar arasında bulunduğunda sık sık "Bu masalı hele bir de Türkçe dinle! Onun zevki bambaşkadır." şeklinde yorumlar yapıldığını not etmektedir (Kiriakidis, 1922: 287-288). Türk masallarının Yunan ortamı tarafından temessülü (en azından çalışmanın yapıldığı dönemde) tam olarak gerçekleşmiş değildir. Kiriakidis 1920'li yılları kastederek bunların Türk kökeninin herhangi bir kimse tarafından (o tarihte) rahatlıkla fark edildiğini masal adlarının, kahramanların isimlerinin, coğrafi yer adlarının ve çok sayıda Türkçe cümlenin olduğu gibi korunduğunu belirterek tespitlerinin somut kanıtını Türkçe ve Yunanca masallardan örnek vererek

* Kiriakidis eserini kaleme aldığı yıllardaki (1922) durumu dikkate alarak Türklerde masalın ciddi bir şekilde geliştirilmeye devam ettiğini belirtmekte ve uzun Ramazan gecelerinde kahvehanelerde ve halkın bir araya geldiği başka mekânlarda bazı profesyonel anlatıcıların ve özellikle dervişlerin uzun masallarını anlattıklarını belirtmektedir (Kiriakdis, 1920: 287).

ortaya koymaktadır. Osmanlı döneminde yüzyıllarca ortak coğrafyaları paylaşan Türkler ve Yunanlar arasındaki kültürel etkileşimi somut olarak gösteren bu durum için Kiriakidis'in verdiği bir örnek dikkat çekicidir. Simi Adası'ndan derlenen *Zorzona Hanım* "İ Kira Zorzona /Η κυρά Ζορζώνα" adlı masalla Macar Türkolog Ignácz Kúnos'un derlediği ve *Osmanlı Dönemi Halk Ağızları (Mundarten der Osmanen)** adlı yayında yer alan "Güzel Ahmet" başlıklı masal, anlatım çerçevesinin ötesinde ayrıntılarda dahi örtüşmektedir (Kiriakidis, 1922: 288).

Üçüncü grupta Antik dönem mitolojisi ile yakınlık gösteren ve kökeni muhtemelen Antik döneme dayanan masallar yer alırken son grupta ise Orta Çağ dönemine ait küçük destanların ve şiirlerin bozulmuş biçimini oluşturan masallar yer almaktadır (Kiriakidis, 1922: 289; Avdikos, 1997: 148).

Araştırmaları tarihsel-coğrafi ekol çizgisinde olan ve en büyük Yunan halk masalı derlemecilerinden biri kabul edilen Georgios Megas (1893-1976) ise masalı konu alan pek çok araştırma yapmış ve 1965 ile 1968 yıllarında iki cilt hâlinde Yunanca masalları Almancaya ve bir cildi de 1970 yılında İngilizceye tercüme etmiş ve yayına hazırlamıştır. Megas, masalın diyakronik boyutuna ağırlık vermiş ve çağdaş Yunan masallarının motif ve konularını antik Yunan mitoslarıyla bağdaştırmaya çalışmıştır. Masal araştırmalarında onu önemli kılan nokta ise uzun yıllarını verdiği**, Aarne-Thompson'un

* Yunan halk bilimcinin atıfta bulunduğu ve dipnotta *"Mundarten der Osmanen"* başlığıyla 266. sayfasını referans verdiği yayının tam künyesi (ihtiyatlı olmak kaydıyla) şöyledir: "Mundarten der Osmanen" *[Osmanlı Dönemi Halk Ağızları]*: Proben der Volksliteratur der Türkischen Stâmme. Cilt VIII. Yay. Wilhelm Radloff. St. Petersburg: C.-riETEPBYPrni, 1899.

** Megas, Atina Akademisi tarafından 1978 yılında yayımlanan *Yunan Masalı, Aarne- Thompson (FFC 184) Sistemine Göre Çeşitlemelerin Analitik Kataloğu, 1.*

sınıflandırmasını (*The types of the Folktale, Second Revision (FFC 184)* Helsinki, 1961) esas alan bir Yunan masal tipleri kataloğu (dizini) hazırlama girişimidir. Megas, katalog çalışması üzerinde ölümüne kadar çalışmış ancak I. cildin yazımını tamamlayabilmiş ve hayvan masallarına yer veren eser ölümünden iki yıl sonra 1978 yılında basılmıştır*. Tarihî coğ-

Cilt, Hayvan Masalları, adlı çalışmasının ön sözünde yaşadığı güçlüklerden söz etmektedir. Yunan masallarının tip kataloğunu hazırlama görevi kendisine hocası Nikolaos Politis tarafından üniversite öğrencisiyken verilmiştir. Çalışmaya başladığı tarihten kısa süre önce 1910 yılında Antii Aarne tarafından masal tipleri kataloğu Helsinki'de yayımlanmıştır. Kendisi bu kataloğu esas almakla birlikte Finli masal araştırmacısı güney ve doğu Avrupa masal hazinesini gerektiği kadar dikkate almadığından Yunan masallarını tasnifte büyük zorluklar yaşamıştır. Georg von Hanh'nın yayımladığı 114 Yunan masalının yer aldığı derlemedeki masallardan Aarne kendi sistemine göre ancak 57'sinin tipini belirleyebilmiştir. Çalışmalarını sürdürürken 1928 yılında Aarne'nin kataloğu Amerikalı araştırmacı Stith Thompson tarafından *The Types of the Folktale* adlı kitabında ve 1932-1936 yılları arasında yayımlanan altı ciltlik *Motif -Index of Folk Literature* adlı eserinde gözden geçirilmiş ve genişletilmiştir. Bunun üzerine kendisi de o ana kadar yaptığı çalışmayı güncellemek zorunda kalmıştır. 1957 yılında Thompson hazırlamış olduğu kataloğu genişletmek ve güncellemek için Avrupa'daki yerel Folklor Enstitüleri ve Arşivlerini ziyaret etmek için bir araştırma gezisine çıktığında Atina'yı da ziyaret eder ve Megas kendi hazırladığı kataloğa o ana kadar ilave ettiği masal tiplerini de ona verir ve böylece 1961 yılında Aarne'nin yayımladığı *Types of the Folktale (FFC N:o 184)* adlı eserde Yunan masalları yeterli ölçüde temsil edilir. Aarne- Thompson Kataloğunda her bir tipin üzerine inşa edildiği ana konu (tema) her zaman açık ve anlaşılır olmadığı için bunun yanı sıra macera ve değişmeyen işlevsel motifler yerine sıklıkla değişken unsurlar olan kahramanlar dikkate alındığından Megas, masal tipleri kataloglarının hazırlanmasında güçlüklerin ortadan kalkmadığını itiraf etmektedir (Megas, 1978: V-IX).

* Megas'ın ölümünün ardından yarım kalmış çalışması, arşivi kendisine vasiyet bırakılan halk bilimci akademisyen Mihalis Meraklis tarafından Anna Angelopulu ve Egli Brusku'ya verilmiş onlar da bu arşivin bir bölümünü oluşturan olağanüstü masalların son bölümünü (yani tip AT 700-749 -Other of the Supernatural) 1994 yılında *AT 700-749 Masal Çeşitleme ve Tiplerinin İşlenmesi* adı altında yayımlamıştır. Ön sözde çalışmayı yayına hazırlayan editörler Yunan masal korpusunun bilimsel olarak takdimindeki zorluklara göndermede bulunarak derlemelerin genellikle alana özgü bilimsel yöntemler gözetilmeksizin ampirik bir şekilde yapıldığını ve masalın kayda geçirildiği koşullardan yer, zaman, anlatıcı ve etnolojik bağlamdan nadiren

rafi Fin kuramının görüşlerini benimseyen Megas, temel aldığı dizin uyarınca Yunan masallarını AT kataloğuna göre şöyle tasnif etmiştir (Megas, 1978: X; Tzimagiorgi, 2011: 55; Barba, 2015: 8):

1- Hayvan masalları (Animal Tales) [Tip 300-1199],
2- Asıl halk masalları (Ordinal Folktales) [Tip 300-1199]*,
3- Mizahi masallar, nükteli fıkralar (Jokes and Anecdotes) [Tip 1200-1999],
4- Zincirleme masallar (Formula Tales) [Tip 2000-2399].

Yunanistan'da masal araştırmaları alanında yapılan başka çalışmaları da kısaca şöyle özetleyebiliriz: Dimitrios Lukatos (1908-2003), incelemelerinde masalın kökeni teorilerine ve çağdaş Yunan masallarının özelliklerine ağırlık vermiştir. Lukatos'un tasnifine göre Yunan masalları ilham kaynağı ve içeriklerine göre dört gruba ayrılmaktadır: a) Sihir masalları (kahramanlar ejderhalar, büyücüler, kanatlı yaratıklar gibi dünya dışı ya da dünyalı varlıklardır). Sihir masallarında kötü ile iyinin mücadelesi söz konusudur ve her zaman iyilik kazanır, b) Anlatı masalları ya da dünyevi masallar (bunlarda tabiatüstü unsur yoktur ve olaylar insanların yaşadığı dünyada geçmektedir), c) Dinî ya da menakıpname *(sinaksarion- συναξάριον)* özelliği taşıyan masallar (bunlar İncil'den ve Azizlerin yaşam öykülerinden ilham almaktadır. Yeryüzünde Hz. İsa ve Havariler gibi ilahi unsurların ortaya çıktığı sahnelere yer verirler), d) Gülmeceli masallar ya da hiciv masalları (Bunlar didaktik amaç gütmektedir ve insanın başına gelen olaylar sarkastik bir üslupla anlatılır) (Kiameti, 2012: 25-26).

söz edildiğini belirtmektedirler. Sonuç olarak derleyen kişinin masal metnine ne ölçüde müdahale ettiği ya da hangi oranda metni sansürlediğini bilmek olanaksız hâle gelmektedir (Angelopulu ve Brusku 1994:12-13).

* Bunların içinde olağanüstü masallar ya da sihir masalları da (Tales of Magic) [Tip 300-749] yer almaktadır.

Dimitrios İkonomidis (1909-2010), araştırmalarının önemli bir bölümünü geleneksel masal anlatıcısına ayırmıştır. Masalın bir bilimsel araştırma konusu olarak köklü bir geleneğe sahip olduğu Almanya'da eğitim görmüş olan Mihalis Meraklis (1932-) ise masal estetiği ve tematolojisi üzerine çok sayıda makale kaleme almış ve halk anlatılarında varlığını sürdüren antik Yunan'a ait unsurları veya masallardaki başka halklarla ilişkilendirilen ögeleri ortaya çıkarmaya çalışmış ve her zaman masalın ortaya çıktığı ve varlığını sürdürdüğü yöreyi hareket noktası olarak görmüştür. İlk baskısı 1973 yılında yapılan *Masallarımız (Ta paramithia mas- Τα παραμύθια μας)* adlı eseri uzun yıllar masal konusunda Yunancadaki temel yardımcı kaynak olmuştur (Tzimagiorgi, 2011: 55-56; Barba, 2015: 8-9, Avdikos, 1997: 149).

YUNAN HALK MASALLARININ DİL, ŞEKİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

Öncelikle derlenen masal metinlerinin diline yönelik müdahaleler konusunda Yunan literatüründeki yaklaşımın ne olduğuna bakalım. Eleştiri konusu olmasına rağmen Yunanistan'da masal metinlerinin yayımlanması sürecinde derlemenin yapıldığı yörenin diline sadık kalınmadığı gerçeğinin altını çizmekte fayda var. Bu konuda masalların aslına uygun olarak kayda geçirilmesi gerektiğine özellikle dikkat çekilmektedir. Masalda millî unsurun onun üslubu olması nedeniyle metne dönük müdahalelerin bu özgün üslubu ortadan kaldırdığı bir gerçektir. Yunan masal araştırmacıları masal metnini, daha geniş bir okur kitlesi tarafından anlaşılır olması için (genellikle) derlendiği bölge ağzından standart Yunancaya uyarla-

dıkları ve bu konuda herhangi bir açıklama dahi yapmadıkları için eleştirilmektedir. Örneğin, yukarıda adından söz edilen Yunan masal araştırmalarının önemli ismi Georgios Megas, metinlere müdahale ettiği hatta masal başlıklarını bile değiştirdiği için eleştirilmektedir. Bazı durumlarda halk bilim dergilerindeki ilk baskıyı izleyen yeni baskılarda metnin aslına sadık kalınmadığı kaydedilmektedir, bu da doğal olarak okurda bir yanılgıya neden olmaktadır. Böyle durumlarda bu tür, diline müdahale edilmek suretiyle yayımlanmış masalları halk masalı olarak nitelemek doğru olur mu sorusu akla gelmektedir. Burada anlatıcının söyleminin yerine masalı yayına hazırlayan editörün veya uyarlamayı yapan filoloğun söylemi geçmiş olmaktadır. Dolayısıyla dil bilimcilerin "içerik" ve "biçimin" ayrılmaz bir bütün olduğu görüşü dikkate alınırsa bu tür masal metinleri biçim ve üslup olarak değil sadece içerik açısından halk masalı olarak nitelendirilebilir. Masalların dilinin aslına uygun olarak muhafaza edilmesi durumunda bunların bilimsel ve millî değeri olur görüşü ağır basmaktadır (Hatzitaki- Kapsomenu, 2012: 21-25).

Masallar anlatıldığı bölgenin ve o bölge insanlarının karakterini taşır (TDEA, 1986:149) önermesini İngiliz arkeolog ve halk bilimci Dawkins, Yunan masalları konusunda yaptığı kapsamlı araştırmalar neticesinde doğrulayan bulgular elde etmiştir. Masallarda doğrudan ya da dolaylı bir şekilde toplumsal davranış normlarına dönük didaktik ögelere yer verilmesinden hareketle masal metinlerinde yansımasını bulan bireysel ve toplumsal Yunan karakteri konusunda bazı çıkarımlarda bulunmuştur. Onun vardığı sonuca göre toplumsal ahlak, talih, güzellik, misafirperverlik, çalışkanlık, zekâ, sevgi, ilim ve irfan, güzel davranışların ödüllendirilmesi, nükteli sözler söylemek, eşler arasında sadakat ve bağlılık, yoksullara

karşı hayırseverlik, sevgi ve şefkat göstermek önemsenmektedir. Çocukların anne babalarına karşı saygılı davranması, onların rızasını alması, anne babaların çocuklarına olan sevgisi ve özellikle anne şefkati Yunan toplumunda aile üyeleri arasındaki güçlü bağları göstermektedir (Hatzitaki-Kapsomenu, 2012: 144-145; Tzimagiorgi, 2011: 59).

Tanımında farklı görüşler olan ve masalların yapısını oluşturan motif kavramı için Thompson "Eskiden beri yaşama kabiliyetine sahip olan, masalın en küçük unsurudur" demektedir (Thompson 1951: 415'ten akt. Sakaoğlu 2019: 33). Yunan halk masallarında sık rastlanan ortak motiflere gelince yine bu konuda literatürde Dawkins'in çalışmaları referans gösterilmektedir. Şansı yaver giden evin en küçük üçüncü evladı, acımasız üvey anne, kahramanın bir ejderha veya bir düşmanla mücadelesi, olağanüstü güzellikte olan üç takım elbise, çocukları olmayan ve Tanrı'dan kendilerine çocuk bahşetmesini dileyen çiftler, bir kuleye kapatılmış olan prenses veya bir prens, kırk kapıyı açan kırk anahtar, bu kapılardan sadece otuz dokuzunun açılmak zorunda olması ve bu yasağı ihlal ederek kırkıncı kapıyı da açan kahramanın büyük bir kötülükle karşı karşıya kalması, prensesin kendisiyle evlenmek isteyen taliplilerini başından savmak için onlara sorduğu bilmeceler, içinde uyku ilacı olan içki ve bundan şüphelendiği için onu asla içmeyen masal kahramanı, bir başarısı karşılığında kahramanın hayal ettiği güzel yemeklerle donatılmış zengin sofralar, eşsiz güzellikte bağ ve bahçeler, insan eti kokusunu alan ya da gözleri kapalı iken de gören ejderhalar, kahramanın içlerinden birini seçmek zorunda olduğu üç farklı yöne giden yol motifi, musluklarından süt, bal ve şarap akan üç çeşme gibi motiflere Yunan masallarında sıklıkla rastlanmaktadır (Hatzitaki-Kapsomenu, 2012: 145; Tzimagiorgi, 2011: 59).

Yunan halk masallarında dikkat çeken diğer bir özellik sözlü halk edebiyatının diğer türlerinde rastladığımız cinsellik konusunun yokluğudur. Oysa aşk, evlilik ve bir erkekle bir kızın bir yuva kurmak için bir araya gelmesi pek çok masalda rastladığımız sahnelerdir. Yine pek çok masalda aşk, kahramanın maceraya atılması için bir neden ve masaldaki olay örgüsünün akışında onu harekete geçiren itici güç olmakla birlikte Yunan halk masallarında cinsellik konusunun geçiştirildiği görülmektedir; aşk ve evlilik masalda anlatımın son bölümünde mutlu son olarak verilmektedir. Evlilik konusu üzerinde biraz daha durmak gerekirse pek çok ülke masalında olduğu gibi Yunan halk masallarında da evlilik kurumunun özel bir yer tuttuğunu ve başlıca motiflerden biri olduğunu not etmek gerekir. Masalda evlilik amaçlanan nihai hedef ve masaldaki değerler hiyerarşisinde en üst noktada yer almaktadır. Erkek ile kadın kahramanın mutlu bir evliliği, anlatımın zirve noktasını ve genellikle maceranın son sahnesini oluşturmaktadır (Hatzitaki-Kapsomenu, 2012: 146-147, 149; Sarafidu, 2008: 174-175).

Çağdaş Yunan masalları da anlatı üslubuna sahiptir ancak üslup özellikleri masallar arasında farklılıklar göstermektedir ve anlatım tüm masallarda sanatsal değildir. Burada şüphesiz belirleyici olan masal anlatıcısının kişisel özellikleri ve anlatma konusundaki becerisi ve yeteneğidir. Anlatıcının yaşlı kadın ya da erkek olması, dinleyicilerin yetişkin ya da çocuk olması da masalın anlatım üslubuna etki etmektedir (Kiriakidis, 1920: 292).

MASAL ANLATICILARI

Masalı bilmekle masalı anlatmanın farklı şeyler olduğunun altını çizen Sakaoğlu (2019: 157), "Masalı herkes anlatamaz. Her masal anlatıcısını da "masalcı"olarak kabul edemeyiz.

Masal anlatmak da tıpkı hikâye anlatmak, türkü söylemek gibi bir kabiliyet meselesidir... Masalı tam bilmek kadar onu iyi anlatmak da şartlardandır" derken masal anlatıcının sahip olması gereken özelliklere dikkat çekmektedir. Anlatıcıların taşıdığı öneme vurgu yapan Bilkan (2020: 43), "Masalları beynelmilel bir tür olmaktan çıkarıp "millî" bir tür hâline getiren unsur anlatıcının becerisidir. Masalın muhtevasına yerel unsurlar katabilen anlatıcı, atasözü, deyim, espri ve mahalli ifadelerle zengin bir üslup oluşturur. Böylece masal "millî bir folklor" ürünü olarak yeniden yorumlanır" demektedir. Masalcılar konusu ve masalın anlatıldığı ortam dikkate alınarak bu geleneğin hangi şartlarda sürdürüldüğü sorusu, Yunan araştırmacıları da meşgul etmiştir. Kiriakidis, *Söz Anıtları* alt başlığını taşıyan kitabını kaleme aldığı 1920'li yılları göz önünde bulundurarak Yunan toplumunda ücret karşılığında masal anlatan profesyonel masal anlatıcılarının bulunduğuna dair bir bilgisi olmadığını belirtmektedir. Aynı şekilde Osmanlı döneminde de bu tür anlatıcıların varlığına ilişkin bir kanıt yoktur. Ancak gemilerde masal anlatıcıları olduğuna dair bazı bilgiler bulunmaktadır. Anlatma konusunda maharetli söz ustası yaşlıları gemi sahipleri uzun deniz yolculuklarında geminin pruvasında tayfalara masal anlatmak için işe almaktaydı. Kiriakidis, Yunanistan'da masalların daha ziyade yaşlı kadınların uhdesinde olduğunu hatırlattıktan sonra denizcilerin, kunduracıların, fırıncıların en çok ve en seçkin masalları bilen meslek erbabı olduğuna özellikle dikkat çekmektedir (Kiriakidis, 1920: 293-294, Kiameti, 2012: 18).

Yunan kültüründe masallar ne zaman anlatılırdı sorusuna gelince masallar daha ziyade kış mevsiminde ve Paskalya'dan önceki kırk günlük oruç döneminde (sarakosti) anlatılırdı. Oruç süresindeki uzun gecelerde hem vakit geçirmek hem de

ısınmak için ateşin etrafında kalabalıklar toplanır ve sırayla masallarını anlatırlar ya da içlerinden sadece bir kişiyi dinlerlerdi. Çocuklar da annelerinin kucağında âdeta dinî bir vaaz veriliyormuşçasına herkes can kulağıyla masalcıyı dinler, dert, tasa ve yoksulluklarını bir an için olsun unutuverirlerdi. Toplanmalar evlerde ve sıklıkla da köyün ya da kasabanın fırınında gerçekleşirdi, zaten fırıncıların bu kadar çok masal bilmesi de bundandı. Masalların anlatıldığı başka bir önemli mekân da denizdi. Trol ile avlanan balıkçı teknelerinde ya da sahilde balıkçılar, fenerin cılız ışığı altında ya da açık denizde geminin pruvasına toplanarak masal anlatırlardı. Kahvehaneler de özellikle sabahın erken saatlerinde iş başı yapmadan önce oraya uğrayan müdavimler arasında masalların anlatıldığı mekânlardı. Bir başka masal mekânı da değirmenlerdi. Değirmene giden çiftçiler, sıralarını beklerken ya da buğdayları öğütülürken değirmencilerin anlattıkları masalları dinlerdi (Kiriakidis, 1920: 295; Kiameti, 2012: 18). Masal anlatıcısı, anlatmaya başlamadan önce masalın adını zikrederdi. Genellikle masalın adı başkahramanın ya da ikinci derecede bir karakterin adıyla özdeşti (Gianaki'nin masalı, Marigo'nun masalı gibi). Anlatıcının masalı uzatması veya kısaltması mümkün olmakla birlikte masalın esasına ilişkin noktalara müdahaleler pek görülmezdi (Kiriakidis, 1920: 297).

ÇAĞDAŞ YUNAN HALK MASALLARINDAKİ SÖZ KALIPLARI (FORMELLER)/ TEKERLEMELER

Masalların belirli yerlerinde bazı kalıp sözler yer alır. Bu kalıp sözler ya da formeller için tekerleme ifadesi de kullanılmaktadır. Masal tekerlemesi için Boratav (2000: 96), "...masalın başında, ortasında uygun yerlerde ve sonunda söylenen, yerine göre uzunca ya da çok kısa (kimi kez birkaç kelimelik)

kalıplaşmış birtakım sözlere verilen addır" demektedir. Tekerleme dinleyicilerin ilgisini çekmek, onları masala hazırlamak ve masala bir tat vermek için masala başlamadan önce masal anlatıcıları tarafından söylenirdi (Boratav, 2000: 96-97; Sakaoğlu, 2019: 82). Anlatım çerçevesi açısından Yunan masallarına baktığımızda, Türk masallarında olduğu gibi giriş ve bitiş tekerlemelerine yer verildiğini söyleyebiliriz. Aynı şekilde masalın içinde de kalıp sözlere, atasözlerine, halk türkülerinden mısralara ve manzum ifadelere rastlamak mümkündür. Bunlar Yunan masallarını süsleyen, masalın belirleyici nitelik taşıyan üslup ve anlatım tekniğine ait unsurlardır ve masal anlatıcıları bu unsurları masalı süslemek için uygun gördükleri yerlerde kullanmaktadır. Yunan masallarında sık sık karşılaştığımız bir başka özellik de beş, yedi, otuz dokuz, kırk (kırk oda, kır basamak, kırk ejderha), bin gibi bazı rakamların tekrarlanmasıdır (Hatzitaki-Kapsomenu, 2012: 151-152, Kiriakidis, 1922: 290).

Masallarda yer verilen atasözleri anlatım için yararlı olmanın yanında masal anlatıcıları tarafından da tercih edilen bir anlatım unsuruydu çünkü masalda anlatılan olaydan çıkarılması gereken dersleri halkın bilgelik ve hikmetinin ifadesi olan ve tartışılmaz bir şekilde kabul gören bu sözlerle pekiştirmekteydiler. Masallardaki atasözleri hayat karşısındaki bir duruşu ve belirli bir toplumsal hakikati de dile getirmektedir. Yunan masallarında rastlanan aşağıdaki atasözlerinden bazılarının Türkçede birebir karşılığı olmasa da fikir vermesi açısından not etmekte yarar var: "Sirke yerine balla daha çok ekmek yenir," "Akçeler gökten yıldızları bile yeryüzüne indirmeye kadirdir," "Parası olanın kanatları, kuruşu olanın dili vardır," "Yüreğinde acısı olanın talihsizlikleri çok olur," "Üzümünü bol işittiğin bağa, sepetini küçük götür," "Akşamki öfkeni sabaha sakla,"

"Okuma yazma bilenin dört gözü vardır," "Ne edersen onu bulursun" (Hatzitaki-Kapsomenu, 2012: 153).

Hatzitaki-Kapsomenu'nun çağdaş Yunan halk masallarını konu alan çalışmasında tespit ettiğimiz en sık rastlanan giriş tekerlemelerinden bazılarına burada yer verilecektir. Kırklareli bölgesi Rumlarından derlenmiş ve masal zamanı ile ilgili de bilgi veren "Tahsilli Prens" *(Το γραμματισμένο βασιλόπουλο)* başlıklı masalın manzum giriş tekerlemesi âdeta çok kültürlü Osmanlı toplumuna ayna tutmaktadır (Hatzitaki-Kapsomenu, 2012: 158):

*Bir varmış bir yokmuş**
Türklerin Ramazanı
Yahudilerin Bayramı
Rumların Paskalyası varmış.
Yeşil ip eğirilmiş,
Çıkrığa sarılmış.
Bas, ayakla çıkrığa,
Dilediği gibi dönsün,
Senin de umurun olmasın.
Masalımızın başı,
İyi akşamlarınız olsun, hoş geldiniz,
Ve çok da geç kalmayınız.

Aşağıda yer alan gülmeceli giriş tekerlemelerinden ilki Atina'ya çok yakın olan Egina Adası'ndan derlenmiştir. Diğer ikisi ise Mora Yarımadası'nda bulunan Argos kentindendir. Bu bölge Mora İsyanı'ndan sonra 1829 yılında Osmanlı idaresinden çıkmış olmasına rağmen giriş tekerlemesinden Türk kültürünün izleri silinmemiştir (Hatzitaki-Kapsomenu, 2012: 158-159).

* Yunanca masal metninde bu manzum giriş tekerlemesi kafiyelidir.

1-Sizere bir masal anlatayım,
Bakla ve nohut danesi,
Masal masaldır,
Bakla ve nohut danesi.
Evvel zaman içinde
Türklerin Ramazanıymış
Yahudiler de kavgadaymış
Bir balık, bir yılan balığı için,
Kel bir oğlan için.
Evvel zaman içinde
Kedi halaya dalmış,
Güzel oynamamış
Ve kuyruğundan olmuş.

2-Evvel zaman içinde
Türklerde Ramazan'mış
Bir delik kazanda
Suyu kalırmış
Daneleri düşermiş.

3-Masal masaldır
Bakla ve nohut danesi.
Yahudiler kavga edermiş
Bir balık, bir yılan balığı,
Kırmızı bir çember için.
"Ver kızım kılıcını,
Çekirgeyi kesmek için,
Altın sarısı eşek arısı"
Onu denizin kıyısına attım,
Hiçbir şey yapmadım.
Koca taşın altında
Türk ile Rum kavga edermiş
Rumun adı Yanni
Türkün adı Süleyman(i).

Masallar, her zaman mutlu sonla biter: Anlatım genellikle masal kahramanının prens ya da prensesle evlenmesiyle son bulur ve masal anlatıcısı dinleyenlere bunu şöyle duyururdu (Hatzitaki-Kapsomenu, 2012: 160):

Düğün dernek kurdular
Ve büyük şenlikler tertiplediler.

Onlar erdi muradına,
*Bizler de çıkalım kerevetine**

Masal anlatıcısı, masala hayat verdiği için bazı durumlarda kendisini de masalın kurgusu içine yerleştirerek masalı canlı konuşma dilinde şöyle bitirirdi:

Masalımızın sonu
*Alın siz kepekleri, ben de unları***

Masal biliyordum, masal anlattım
Bilmem nasıl ettim, lakin sizleri kandırmadım.

Kalıplaşmış giriş ve bitiş tekerlemeleri dışında masalın uzun olduğu durumlarda gece de epey ilerlemişse en sık rastlanan "Sözü uzatmayalım, çocukların da uykusu gelmiş, masal da uzun" şeklinde kalıplaşmış ara verme formellerine de yer verilmektedir. Bazen bu ara verme formelleri manzum da olabilmektedir (Kiriakidis, 1920: 292):

Neyleyeyim?
Sözü bitirelim,
Çünkü gece kısadır ve çocukların da uykusu gelmiş.
Kimisi sallanır, kimisi kaşınır
Kimisi de sırtüstü uzanmış uyur.

* Yunanca masalda Türkçe açısından pek anlamlı olmadığı için tekerleme bu şekilde çevrilmiştir. Tekerlemenin Yunanca çevirisi tam olarak şöyledir: *Onlar mutlu mesut yaşadılar. / Bizler de daha iyisini (yaşayalım).*

** Bu bitiş tekerlemesine değirmende anlatılan masallarda rastlandığı düşünülebilir.

Çağdaş Yunan halk masallarında bu manzum örnekler dışında sade giriş ve bitiş formellerine daha sık rastlanmaktadır. Sade giriş formelleri içinde âdeta klasikleşmiş kalıp sözler: "Bir varmış bir yokmuş, bir ... varmış." "Evvel zaman içinde ... varmış" şeklindedir (Sarafidu, 2008: 161). Yunan masallarında da bilinmeyen belirsiz bir zamana göndermede bulunan bir girişten sonra yine belirsiz bir mekâna göndermede bulunulur. Sarafidu (2008: 46), 287 masalı konu alan araştırmasına dayanarak (çok nadir birkaç örnek dışında) mekânın her zaman belirsiz olduğunu ve coğrafi koordinatlarının verilmediğini belirtmektedir.

Çağdaş Yunan halk masallarında en sık kullanılan sade bitiş formellerine ise şu örnekler verilebilir: "Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine." "Eşi ve kardeşleriyle saraylarda yaşadı.", "... yaşadılar öldüler, evlat ve torun sahibi oldular." , "Onlar orada iyi yaşamışlar, bizler de burada daha iyi yaşayalım.", "Ne ben oradaydım ne de siz bunlara inanın." , "Mutluluk ve eğlence kırk gün kırk gece sürdü, onlar mutlu mesut yaşıyorlar, bizler de daha iyi yaşayalım." , "O tarihten beri Büyük İskender orada babasıyla birlikte yaşıyor ve hüküm sürüyor." , "Ve atasözü de oldu: "Çok yaşayan çok şey öğrenir, lakin başına da çok şey gelir." Kahramanlar masalların sonunda yukarıda da belirtildiği gibi sonsuza dek mutlu bir yaşam sürerler. Bazen de bu mutluluğu 40 gün 40 gece süren eğlence ya da düğün taçlandırır (Sarafidu, 2008: 171-174, 176).

SONUÇ

Avrupa'da 19. yüzyılda romantizm hareketiyle birlikte halk kültürü üzerine ciddi araştırmaların başlamasına paralel olarak Yunanistan'da (özellikle) klasik filoloji uzmanı Avrupalılar masal derlemelerine ve araştırmalarına öncülük

etmektedir. Yunan masallarında antik Yunana ait kültürel izlerin ne ölçüde varlık gösterdiğini tespit etmeyi öncelikli amaç edinen bu araştırmacılar arasında J. A. Buchon, Georg Hahn, Jean Rio, Bernhard Schmidt ve Richard Dawkins öne çıkmaktadır. Onların çalışmaları Yunan araştırmacıların da halk bilime ve masal derlemelerine yönelmesine neden olmuştur. Yunanistan'ın 1829 yılında bağımsızlığını kazanmasının ardından halk bilimin ayrı bir disiplin olarak ortaya çıkışında etkili olmuş bir başka faktör de çağdaş Yunanların Antik dönemde yaşamış atalarıyla kan bağlarının olmadığını savunan iddialardır. Etnik sürekliliğin desteklenmesinde sözlü halk edebiyatı ürünleri ve özellikle masallar önemli bir misyon üstlenmekte ve Yunan halk bilimciler de masal derlemelerine yönelmektedir. Ülkede halk bilimin kurucusu olan Nikolaos Politis ve onun öğrencileri Stilpon Kiriakidis ile Aarne -Thompson'un sınıflandırmasını temel alarak Yunan masal tipleri kataloğu hazırlama girişiminde bulunan Georgios Megas masal araştırmalarının önemli isimleridir. Dawkins, çağdaş Yunan masalları üzerine yaptığı kapsamlı araştırmalar sonucunda Yunan masallarının İtalyan masallarına daha yakın durduğu sonucuna varmıştır. İki ülke masalları arasındaki belirgin farklılıklar ise iki milletin benzer olmayan halk mitolojilerine dayanmaktaydı. Stilpon Kiriakidis, çağdaş Yunan halk masallarını dört gruba ayırmakta ve ikinci gruba Doğu (Türk) kökenine ait izleri açıkça koruyan masalları dâhil etmektedir. Yunanistan'da masal derlemelerine yönelik en ciddi eleştiri, masal metinlerinin daha geniş kesimler tarafından anlaşılır olması için masalın özgün diline yönelik müdahaleler ve bunun sonucunda özgün üslubun ortadan kalkmasıdır. Çağdaş Yunan masallarında da giriş ve bitiş formellerine yer verilmektedir. Farkı içerikte olan manzum giriş tekerlemeleri dışında en yaygın giriş formeli "Bir varmış bir yokmuş ... varmış" "Evvel zaman içinde ... varmış" şeklindedir. "Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine" kalıbı ise en sık kullanılan bitiş formelidir.

KAYNAKÇA

Angelopulu, Anna - Brusku, Egli (1994). *Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών AT 700-749 [AT 700-749 Masal Çeşitleme ve Tiplerinin İşlenmesi].* Αθήνα: Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών E.I.E.

Avdikos, Evangelos (1997). *Το λαϊκό παραμύθι, Θεωρητικές προσεγγίσεις, [Halk Masalı, Kuramsal Yaklaşımlar].* Αθήνα: Οδυσσέας.

Barba, Antigoni. (2015). *Τεχνικές αφήγησης λαϊκών παραμυθιών και το αφηγηματικό θέατρο του Μπέρτολτ Μπρεχτ, Προφορικότητα και αποστασιοποίηση [Halk Masalları Anlatım Teknikleri ve Bertolt Brecht'in Anlatı Tiyatrosu, Sözellik ve Uzaklaşma]* Αδημοσίευτη μεταπτυχιακή εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.

Bilkan, Ali Fuat (2020). *Masal Estetiği.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Boratav, Pertev Naili (2000). *Yüz Soruda Türk Halk Edebiyatı,* İstanbul: Koç Kültür ve Sanat.

Damianu, M. Despina (1989). *Οι ηρωΐδες των ελληνικών μαγικών παραμυθιών [Yunan Sihir Masallarının Kadın Kahramanları].* Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Γιάννενα.

Fallmerayer, Jakob Philipp (1984). *Περί της καταγωγής των σημερινών Ελλήνων (Günümüz Yunanlarının Kökenine Dair)* (Çev. Romanos P. Konstantionos). Αθήνα: Νεφέλη.

Hatzitaki-Kapsomenu, Hrisula (2012). *Το νεοελληνικό παραμύθι [Çağdaş Yunan Masalı].* Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών .

Kakambura, Rea (2006). *Κριτική διεπιστημονικότητα, Τόμος 2ος, Έθνος και ταυτότητα: Πολιτισμικές αντιστάσεις,* επιμ. Σωτήρης Δημητρίου, «Λαογραφικά αρχεία και εθνική ταυτότητα: Μια σχέση αλληλεπίδρασης» [*Eleştirel Disiplinlerarasılık, 2. Cilt, Ulus ve Kimlik: Kültürel Dirençler,* Ed. Sotiris Dimitriu, "Folklor Arşivleri ve Milli Kimlik: Bir Karşılıklı Etkileşim İlişkisi"]. Αθήνα: Εκδόσεις Σαββάλας.

Kiameti, N. Maria (2012). *Το ελληνικό λαϊκό παραμύθι: Η παιδαγωγική του αξιοποίηση [Yunan Halk Masalı: Pedagojik Açıdan Değerlendirilmesi].* Αδημοσίευτη μεταπτυχιακή εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.

Kiriakidis, Stilpon (1920). *Αι γυναίκες εις την λαογραφίαν. Η λαϊκή ποιήτρια, η παραμυθού, η μάγισσα. Τέσσερα λαογραφικά μαθήματα [Halk Bilimde Kadınlar. Kadın Halk Şairi, Masal Anlatıcısı, Büyücü. Dört Halk Bilim Dersi].* Αθήνα: Σύλλογος προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων.

Kiriakidis, Stilpon (1922). *Ελληνική Λαογραφία, Μέρος Α', Μνημεία του λόγου [Yunan Folkloru, 1. Bölüm, Söz Anıtları].* Αθήνα: Τύποις Π.Δ.Σακελλαρίου.

Koza, Hrisanthi. (2018). *Διδασκαλία λαϊκού παραμυθιού: Η εγγράμματη προφορικότητα του παιδιού ως αφηγητή [Halk Masalının Öğretimi, Anlatıcı Olarak Çocuğun Sözel Okuryazarlığı]* Αδημοσίευετη διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Ρόδος.

TDEA , (1986). "Masal" C.VI. 149-153, İstanbul: Dergah Yayınları.

Megas, Georgios (1978). *Το ελληνικό παραμύθι, Αναλυτικός κατάλογος τύπων και παραλλαγών κατά το σύστημα Aarne- Thompson (FFC 184), Τεύχος πρώτον, Μύθοι ζώων [Yunan Masalı, Aarne- Thompson (FFC 184) Sistemine Göre Çeşitlemelerin Analitik Kataloğu, 1. Cilt, Hayvan Masalları].* Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών.

Meraklis, G. Mihalis (2001). *Τα παραμύθια μας [Masallarımız].* Αθήνα: Εντός.

Millas, Herkül (2015). *Yunan Ulusunun Doğuşu.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Sakaoğlu, Saim (2019). *Masal Araştırmaları.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Sarafidu, Katerina (2008). *Αρχές και Κατακλείδες στο ελληνικό λαϊκό παραμύθι [Yunan Halka Masalında Başlangıç ve Bitiş Formelleri],* Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Φλώρινα.

Tzimagiorgi, Dimitra (2011). *Από το λαϊκό στο έντεχνο παραμύθι [Halk Masalından Sanat Masalına].* Αδημοσίευτη μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Γιάννενα.

Vrelli, Dafni (2017). *Η αφηγηματική τέχνη της Μαρίνας Παπαδογιωργάκη, μιας λαϊκής αφηγήτριας από την Αγία Μαρίνα Ηρακλείου [Kandiye Agia Marina'dan Bir Halk Anlatıcısı Marina Papadogiorgaki'nin Anlatım Tekniği].* Αδημοσίευτη μεταπτυχιακή εργασία, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα.

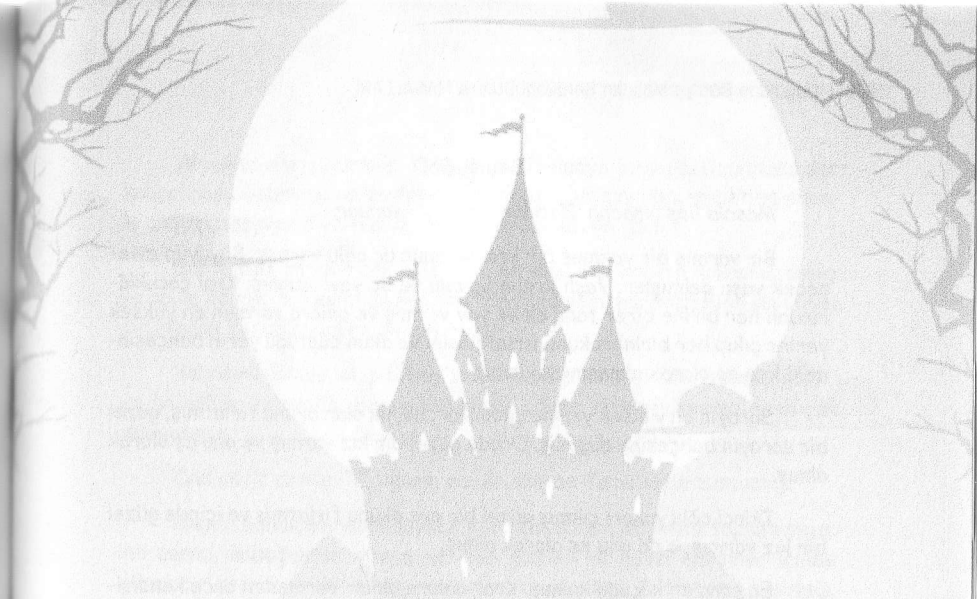

ÇAĞDAŞ YUNAN MASALLARINDAN ÖRNEKLER

Sihirli Göl*

Masala Başlamadan. Zatıâlinize İyi Akşamlar.

Bir varmış bir yokmuş bir kral ve onun üç oğlu varmış. Büyüyüp evlenecek yaşa gelmişler. Yaşlı kralın üç oku ve üç yayı varmış. Kral çocuklarından her birine birer tane ok ve yay vermiş ve onlara sarayın en yüksek yerine çıkıp her birinin okunu fırlatmasını ve okun düştüğü yerin bahçesindeki kızı eş olarak almasını söylemiş.

Sarayın en yüksek yerine çıkmışlar, büyük olan okunu fırlatmış, güzel bir sarayın bahçesine düşmüş. Orada güzel bir kız varmış ve onu eş olarak almış.

İkinci oğlu yukarı çıkmış güzel bir eve okunu fırlatmış ve içinde güzel bir kız varmış, o da onu eş olarak almış.

En sona en küçüğü kalmış. Kral, onlara okları vermeden önce kendisininkinden ayrı üç saray yapmış ve oğullarına şöyle demiş: "Evlatlarım evlenin, eşlerinizle saraylarınızda oturun ve ben öldüğümde her kim tahtımın varisi olursa o sarayımda otursun." Prensler memnun olmuş, büyük olan evlenmiş, ortanca olan evlenmiş, en son küçük olan kalmış.

Küçük olan okunu bugün atacak yarın atacak derken hep geciktiriyormuş. Zaman böyle geçiyormuş. Prensler sofra kurarak anne babalarını çağırıp eğleniyorlarmış.

Kral günlerden bir gün büyük kardeşin evinde yemek yedikleri bir sırada küçük oğluna şöyle demiş: "Evladım, hayır duamı almak istiyorsan, şimdi sen de okunu fırlat, evlen ben de eşini göreyim ve mutlu mesut öleyim."

O vakit prens şöyle cevap vermiş: "Babacığım, kalbini kırmak istemem. Yarın ben de okumu fırlatacağım ve düştüğü yerdeki kızı eş olarak alacağım.

Tanrı'nın günü ağarmış, sarayın en yüksek yerine çıkmış, okunu fırlatmış, bakmış ki ok çok çok uzağa gitmiş ve bir yere düşmüş.

Prens aşağı inmiş, oraya bakmış buraya bakmış, okun düştüğü yerde ne ev varmış ne de başka bir şey. Okunun nerede olduğuna bakınmış ve bir de ne görsün? Büyük bir göl ve gölün içinde bir kurbağa ve dişlerinde de oku tutarak yuvasına doğru yüzüyormuş. Zaman kaybetmeden göle dalmış ve ok ile kurbağayı yakalayıvermiş.

* Atina bölgesinden derlenmiş bir masal (1883), (Hatzitaki-Kapsomenu, 2012: 228-232).

Alıp onu eve götürmüş. Kurbağayı bir odaya koymuş. Üzüntüsünden kahrolmuş... Babasına ne diyecek? Gelinler hiçbir şey öğrenmesin ve onunla alay etmesinler diye tüm uşakları kovmuş ve ava çıkmış.

Günlerden bir gün çok iyi bir av vurmuş, onu kapının arkasına asmış ve şöyle demiş: "Gideyim de babama itiraf edeyim, kardeşlerime söylemesin. Ancak benim kaderim de buymuş."

Babasına gitmiş, olup biteni ona anlatmış. Babası çok üzülmüş çünkü en iyi oğluna haksızlık yapmış, en küçük oğlunu diğer ikisinden daha çok seviyormuş.

Ona şöyle demiş: "E, oğlum, bekâr kalman Tanrı'nın arzusuymuş."

Prens, babasının yanındayken kurbağa da evi derleyip topluyormuş. Ah canım, kabuğundan çıkmış ve ipek gömlek ve güzel elbiseler içinde güzel bir prensese dönüşmüş! Kolları sıvamış, ateşi yakmış, avı pişirmiş, sofrayı kurmuş, tüm yemekleri onun üstüne koymuş, kabuğuna girmiş ve köşesine çekilmiş.

Prens gelmiş, evine girmiş, bir de ne görsün? Etraf toplanmış, yemek yapılmış, yemeği beğenmiş.

"Hayret bir şey" demiş "Kim yapmış bunları?" diye söylenmiş.

Oraya bakmış, buraya bakmış, hiç kimseyi görememiş. Oturmuş, yemiş, kurbağa için de en iyi yemeği bir tabağa koymuş ve kurbağayı da sofranın üzerine yukarı kaldırıp gitmiş.

Geri döndüğünde evi toplanmış, tabakların hepsini yıkanmış hâlde bulmuş ve hiç kimse de yokmuş.

"Ama nasıl olur!" demiş. "Kurbağa burada yok. Yarın ava çıkacağım, bir av getireceğim ve onu yine kapıya asıp saklanacağım."

Ertesi gün kalkmış, ava gitmiş, epey kuş öldürmüş, onları kapıya asmış, giyinmiş, merdivenlerden inmiş, kapıyı dışarıdan kilitlemiş ve sonra bahçenin küçük kapısından içeri girmiş ve gitmiş saraya girmiş. Fakat o, kralın ayrıldığını görüp kapıyı dışarıdan kilitlediğini duyunca kabuğundan çıkmış ve güzel bir prensese dönüşmüş ki *Güneşi dahi geride bırakıp Sabah Yıldızı gibi parlıyormuş.*

Prens onu görünce güzelliğinden şaşkına dönmüş. Pencereye gitmiş. Prenses elini şaplatmış. Prens bakmış, bir kurbağacık şıp şıp merdivenden çıkıyormuş. Kurbağanın önüne gidince kabuğunu atmış ve işe başlamış çün-

kü o da kıza dönüşmüş. Kuşların tüyünü yolmuş, yemeği hazırlamış, ateşi yakmış, prenses de ona yardım etmiş. Küçük kurbağa işini bitirince kabuğuna girmiş ve gitmiş. O zaman büyük kurbağa da kabuğuna girmiş ve köşesine oturmuş.

Bunun üzerine prens geldiği gibi yavaş yavaş küçük kapıdan çıkmış ve geri dönerek büyük kapıya gelmiş, açıp yukarı çıkmış. Odasına girdiğinde hazır sofrayı görmüş, oturmuş, yemiş sonra odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başlamış. Sonra kurbağanın yanına gidip onu okşamış.

Ona şöyle demiş: "Ne olursan ol, benim talihim senmişsin. Bekâr kalacağım. Mademki okumu dişlerinin arasına aldın, kendime bir eş bulmaya çalışmayacağım. En azından benimle konuşsaydın, vakit geçseydi ve kimin gelip bu yemekleri yaptığını söyleseydin."

Kurbağa ona dikkatlice bakıyor ve hiçbir şey söylemiyormuş.

Oradan buradan, nasıl olmuş bilmem, okunun bir göle düştüğünü ve evinde bir kurbağa olduğu öğrenilmiş.

Günlerden bir gün gelinleri ona şöyle demiş: "Eşini getirmiyor musun, onu bir görelim."

"Ben evlenmedim." demiş onlara prens, "Görmeniz için nasıl eşimi getireyim?"

Efkârlanmış ve oradan ayrılmış. Evine gitmiş, yine yemeği hazır bulup oturup yemiş.

Günlerden bir gün yine saklanmış, küçük kurbağacığın gelmesi için tam elini çırparken prens koşmuş ve kurbağanın kabuğunu alıp ateşe atmış.

Kurbağa koşup "Yanıyorum, yanıyorum!" diye bağırmış ve prens kabuğu ateşten kavramış ve onu içi su dolu altın bir leğenin içine atmış.

O vakit ayaklarına kapanmış ve ona bir daha kabuğuna girmemesi için yalvarmış, ona acımasını söyleyerek şöyle demiş: "Sen iki gelinimden de daha güzelken görmüyor musun neler çektiğimi, insan içine çıkamıyorum, kardeşlerim benimle alay ediyor."

Bunun üzerine prenses ona şöyle demiş: "Ailem kraliyet ailesi ve Tanrı bizi lanetledi, krallığımızı viran etti. Yaşamamız ve acı çekmemiz için Tanrı bize gölün içinde yaşamamız için bu kabuğu verdi, malımız mülkümüz her şeyimiz gölün içinde. Ve bir büyücü bize, birisi beni bulup sevdiğinde rastladığı güne lanet okumazsa benim de insana dönüşeceğimi söyledi. Seni sınamak için kurbağa olmaya devam ettim. Senin bu kadar iyi bir insan olduğunu gördükten sonra seni mutlu edeceğim, bırakalım gelinlerin ettikleri alaylarla kalsın".

Bunun üzerine prens çok mutlu olmuş. Her zaman capcanlı kalması için kabuğunu kuyuya atmasını söylemiş. Ve o da kabuğu fırlatmış atmış.

Prens ona: "İstediğin kadar ikimiz birlikte yaşayalım ve kimseye de bir şey söylemeyelim" demiş.

Günlerden bir gün yaşlı kralın doğum günüymüş. En büyük kardeş masayı kurmuş ve herkesi çağırmış.

Küçük olan ile hepsi alay ediyormuş. Ona: "Eşini getirmez misin onu görelim, iki çift laf edelim ve eğlenelim" diyorlarmış.

Birazcık üzgün bir şekilde çekip gitmiş evine.

Eşi: "Neyin var da böyle üzgünsün?" diye sormuş.

"Neyim mi var, babamın doğum günü için büyük kardeşim sofra kurmuş ve benimle alay etmek için bana eşimle gelmemi söylüyorlar."

"Tamam" demiş prenses. "İstersen gidelim, onlar bizle alay edeceğine, biz onlarla alay edelim." Haydi beni bulduğun göle gidelim ve: "Kaynana, kaynana!" diye seslen. Daha sonra: "Pikiki, pikiki" diye bir ses duyacaksın. Şöyle diyeceksin: "Beni kızınız Anthula gönderdi, köşeciğindeki altın çubukçuğu ve bir gümüşü verin, bir kaz yumurtası ile de iki tavuk verin" sen de bunları alıp gel.

O zavallı da prenses ne diyorsa onu yapıyormuş. Göle gitmiş, eşinin söylediği gibi bağırmış iki çubuk ve üç yumurta vermişler ve eve dönmüş.

O vakit kocasına: "Yemek ne zaman?" diye sorunca prens ona: "Çok yakında" demiş.

Bunun üzerine ertesi gün o altın çubuğu bir vurmuş, içinden üç cariye; iki vurmuş, içinden altından erkek ve kadın elbiseleri, takılar, bilezikler ile dolu bir sandıkla bir cariye çıkmış. O takıp takıştırmış, kocası da altın hançerler, saatler, kürkler ve som altından elbiseler ile süslenmiş. O vakit gümüş değneği uşaklara vermişler ve onlar da onu yere kaldırıma doğru götürmüşler ve bembeyaz dört atlı som altından yapılmış güzel bir at arabasına dönüşmüş ve bahçede bekliyormuş. Atlar toynaklarını kaldırıma vurunca kıvılcımlar çıkıyormuş.

Eltileri girip çıkıyor ve gülüşüyorlarmış: "Ha, ha, ha! Kurbağa ne zaman gelecek? ve yine Kurbağa ne zaman gelecek?" diyorlarmış.

"Ha, ha, ha!" diye güldükleri sırada, dört atlı, üzerinde altın elbiseler giymiş uşakların refakatinde güzel bir at arabası belirmiş ve onların kapısının önünde durmuş. Merakla kimin ineceğine bakıyorlarmış. Uşakların indiğini ve güzel bir kadının elinden tutup indirdiklerini görmüşler. Birbirlerine bakmışlar. Arkasından prens de inmiş.

İki kardeş koşmuş ve gelini yukarı çıkarmış. Gelin de gitmiş, kayınpederinin elini öpmüş, kayınpederi de onu kucaklamış, öpmüş, kayınpederine kaz yumurtasını vermiş. Kocasının kardeşlerinden birinin elini öpmüş, ona bir tavuk yumurtası vermiş. Diğer kardeşin elini öpmüş, ona da diğer yumurtayı vermiş.

Gelinler de gülmeye başlamış: "Aman da peşkeşe bak! Bize yumurta getirmiş!" demişler.

Hiçbir şey söylememiş, sadece gülümsemiş. Bunun üzerine kayınpederine yumurtayı kırmasını söylemiş, bir de ne görsünler? Tümü elmastan güzel mi güzel bir taç. Tek başına eliyle onu almış ve kayınpederinin başına koymuş. Diğer ikisini de kırmışlar ve içlerinden elmas zincirli birer saat çıkmış.

O vakit karı koca: "Bugün düğün günümüz olsun" demiş.

Bunu büyük bir ihtişamla, çalgı, çengi ve tarifsiz bir sevinçle kutlamışlar. Aynı gün düğün de olmuş ve Anthula'nın tüm çeyizini gölden getirmişler.

Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine.

Uçan Prenses*

Bir varmış bir yokmuş, bir kral ile bir kraliçe varmış. Onların yirmi yaşında bir kızları varmış ve onu yaşlı bir kralla evlendirmek istiyorlarmış. Prenses istemiyormuş. Bir gün krala: "Baba, bana kanatları olan ahşaptan bir dolap yaptır, üç rafı olsun, içerden kapansın ve içerden açılsın ve üstünden de bir deliği olsun. "Gökyüzüyle yıldızlar, yeryüzüyle çiçekler ve denizle balıkların" olduğu bana üç de elbise yaptır demiş.

Üç gün sonra dolabı ve elbiseleri getirmişler. Prenses dolabı açmış, her rafa birer elbise koymuş, içeri girmiş ve kendini kilitlemiş. Sadece başı dışarda kalmış.

"Tanrım, beni kanatlandır da uçayım" diye Tanrı'ya yalvarmış.

Gökyüzü açılmış ve uçuvermiş.

Uçmuş, uçmuş, uçmuş, başka bir krallığa konmuş ve oradan da bir dağın tepesine.

Üç gün sonra kralın oğlu hizmetindekilerle ava çıkmış. Karşılarında garip bir şey görmüşler.

Prens ise: "Vurmayın! Canlı yakalayalım, görelim, av hayvanı mı yoksa hayalet mi?" demiş.

Prens yanına gitmiş ve: "Sen hayalet misin? Nesin?" diye sormuş.

"İnsanım, senin gibi" demiş.

"Seni anneme götürsem gelir misin?" diye sormuş.

"Gelirim" demiş.

Prens onu almış, annesine götürmüş.

"Anne" demiş, "Sana bir hizmetçi getirdim."

"Bana bunun gibi ahşaptan değil bedeni olanlar hizmet edemediler. Mademki getirdin, bırak kalsın." demiş annesi.

Ona Ksilangelu adını vermişler.

Paskalya gelmiş. Kral, kraliçe ve prens kiliseye gitmişler. Ksilangelu'ya da çıkıp vaazı dinlemesini söylemişler. Herkes çıkınca Ksilangelu dolabı aç-

---

* Silivri bölgesinden derlenmiş bir masal (Tarih verilmemiş ancak mübadele öncesine ait olmalı veya mübadillerden birinden derlenmiştir) (Hatzitaki-Kapsomenu, 2012: 386-389).

mış, yıkanmış, taranmış, gökyüzüyle yıldızlardan yapılan elbisesini giymiş. Kiliseye gitmiş ve kraliçenin yanında durmuş. Vaaz biter bitmez saraya dönmüş, gökyüzüyle yıldızlardan yapılmış olan elbisesini çıkarmış ve dolaba girmiş.

Kral, kraliçe ve prens kiliseden gelmişler ve kraliçe: "Bugün kiliseye bir prenses geldi ve yanımda durdu, gökyüzüyle yıldızları giymişti. Böyle güzellik görmedim! Nerede oturduğunu bilsem de koşup onu alıp gelinim yapsam" demiş.

Kral: "Yarın yine kiliseye gelir. Kapıya muhafızları koyalım, nereye gideceğini görsünler" demiş.

Ksilangelu, bunu duymuş.

Sabah tekrar kral, kraliçe ve prens kiliseye gitmişler. Ksilangelu yıkanmış, taranmış ve denizle balıklardan yapılmış elbisesini giymiş, cebine de bir avuç altın para koymuş. Kiliseye gitmiş ve kraliçenin yanında durmuş. Ayin bitmeden önce kaçmış. Muhafızlar, nereye gittiğini görmek için peşine düşmüş. Ksilangelu, altın paraları yüzlerine doğru fırlatmış, onlar altın paraları toplarken onu kaçırmışlar.

Prens, muhafızlara: "Prenses nereye doğru gitti?" diye sormuş.

"Ne diyelim, prens hazretleri? Yüzümüze altın para fırlattı. Paraları toplarken onu kaçırdık" diye yanıt vermişler.

Prens: "Yarın ben kollarım" demiş.

Sabah tekrar kral, kraliçe, prens birlikte kiliseye gitmişler. Ksilangelu yıkanmış, taranmış, yeryüzüyle çiçeklerden yapılmış elbiseyi giymiş, bir avuç da kum almış. Cebine koymuş ve kiliseye gitmiş.

Vakit gelmiş, Ksilangelu kiliseden çıkmış. Prens kapının dışında beklemiş ve peşine düşmüş. Prenses dönmüş, kumu prensin yüzüne fırlatmış, yüzüğü elinden almış ve saraya koşmuş. Prensi saraya götürmüşler ve gözlerini iyileştirmek için doktor çağırmışlar.

İyileşince prens kraliçeye: "Ben, anne, prensesi bulmaya gideceğim" demiş.

Kraliçe, prensin yanına yolluk olarak alması için simit yapmak üzere on sekiz yaşından yirmi bir yaşına kadar olan bütün kızları çağırmış. Kızlar toplanmış ve kimi şeker kimi tarçın kırmış; kimi tereyağı eritmiş kimi de hamuru mayalamış, simit yapmaya başlamışlar.

Prens dolaşıyormuş.

Ksilangelu: "Bana da bir lokma hamur verin, ben de prense bir nohut köftesi (falafel) yapayım." demiş.

Diğerleri ona istediğini vermeyince Ksilangelu prense şikâyet etmiş.

Prens ise kızlara: "O kadar kişisiniz, ona da bir parçacık verin de o da bir nohut köftesi yapsın." demiş.

O zaman vermişler, hamuru yoğurmuş, içine prensin yüzüğünü koymuş, iyice kapatmış, pişirmiş ve saklamış.

Çuvalları simitle doldurmuşlar ve geminin içine bırakmışlar.

Ksilangelu, gitmiş ve prense: "Benim nohut köftemi de al ve bir kenara koy belki bir işine yarar" demiş.

Sonra onu pruvada bir kenara atmışlar.

Demir alıp denize açılmışlar. Ülkeleri ve limanları dolaşmışlar. Prens hep düşünceliymiş.

Bir gün: "Çocuklar, bakın, orada pruvada Ksilangelu'nun bir nohut köftesi vardı. Oradaysa getirin" demiş.

Yemek için nohut köftesini kesmiş ve içinde yüzüğünü bulmuş.

Görür görmez denizcilere: "Haydi, memlekete geri!" demiş.

Gemi limana girmiş, top atışına başlamış ve Ksilangelu prensin geri döndüğünü anlamış.

Prens geldiği için bütün krallıkta büyük sevinç yaşanmış. Büyük küçük herkes karşılamaya gitmiş.

Kral ve kraliçe çok mutlu bir şekilde prense sarılmışlar. Prens onlara yüzüğünü göstermiş ve onu Ksilangelu'nun yaptığı nohut köftesinin içinde bulduğunu söylemiş.

"Çağıralım onu" demiş kraliçe.

Ksilangelu, her zamanki gibi ahşap dolabın içine gitmiş, yalnız bu kez başı örtülü olmadan gitmiş. Üç defa kiliseye gittiği gibi taranmış, yüzü ise güzellikten ışıldıyormuş. Onu görünce şaşırmışlar.

Prens kılıcını almış ve dikkatlice bir kanadı kesmiş, diğer kanadı kesmiş, dolabın ön tahtasını ortadan ayırmış ve gökyüzüyle yıldızlardan yapılmış elbisesiyle prenses tamamen görünmüş.

Kraliçe onu kucaklamış ve öpmüş. "Onca zamandır bizi uğraştıran prenses sen misin?" demiş.

Kral onu öpmüş ve: "Şimdi neşe ve mutluluk olacak!" demiş.

Düğün dernek kurmuşlar

Ve büyük kutlamalar yapmışlar.

Neşe kırk gün kırk gece sürmüş, onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine.

Gorgonların* Kraliçesi**

Zamanın birinde bir kral, bir kraliçe bir de oğulları varmış. Kral ve kraliçe ne kadar iyi insanlar ise oğulları da bir o kadar kötü huyluymuş. Aynı saray içinde kralın veziri de ikamet ediyormuş ve onun da bir oğlu varmış. Kralın oğlu ne kadar kötü kalpli ve çirkinse vezirin oğlu da o kadar güzel ve iyi kalpliymiş. Kralın oğlu sürekli vezirin oğlunu nasıl mahvedeceğini düşünürmüş.

Günlerden bir gün vezirin oğlu lalası ile ava gitmiş. Ava gittikleri bölgede yerde altından çok güzel bir kuş tüyü görmüş. Lalasına dönerek: "Bu kadar güzel olan bu tüyü almak istiyorum" demiş. Bunun üzerine lalası: "Sana ne diyeyim evladım onu alırsan pişman olacaksın. Almazsan da yine pişman olacaksın" demiş. Bu yanıtı alan vezirin oğlu: "O kadar güzel bir tüy onu alayım gerekirse pişman olayım" demiş.

Böylece atından inmiş, tüyü yerden alarak kafasına takmış. Kralın oğlu sarayın tepesindeki köşke çıkmış dağları ve yeşillikleri dürbünüyle izliyormuş. Tam o sırada dürbünün mercekleri güneşte sanki bir elmas gibi parlayan bu şeye takılıvermiş. O da ne olduğunu bilmiyormuş. Daha dikkatli bakınca başında büyük bir tüyü andıran altından bir çelenk taşıyan vezirin oğlunu görmüş.

"Vay şeytan! Acaba nereden buldu bunu, ben kral oğluyum ve babam da bir kral ama ben hiç böyle şeyler bulamadım. Saraya gelir gelmez onu ondan alacağım" demiş.

Çocuk lalası ile saraya geri dönmüş. Kralın oğlu, vezirin oğlunun hemen huzuruna gelmesi için haber salmış.

"Avda başına taktığın elmas gibi parlayan şey de neydi öyle?" diye sormuş.

"Bir şey değil, sadece bir tüy" demiş vezirin oğlu.

"Sadece bir tüy mü? Hadi git de onu bir getir görelim bakalım" demiş.

Vezirin oğlu aşağıdaki odasına gitmiş, tüyü almış ve kralın oğlunun yanına giderek şöyle demiş:

---

* Yunan mitolojinde Gorgonlar; keskin dişli, saç yerine başlarında canlı yılanlar olan dişi canavarlardır.

** Atina bölgesinden derlenmiş bir masal (1883), (Hatzitaki-Kapsomenu, 2012:408-413).

"Eğer hoşuna gittiyse prensim, onu alabilirsin."

"Ben tüyü ne yapayım? Git bana kuşu getir! Eğer kuşu getiremezsen bu sarayda yerin yok!" demiş.

Vezirin oğlu odasına gitmiş ve tüyü yerden aldığı ana lanet ederek ağlamaya başlamış. O ağlarken lalası gelmiş.

"Neden ağlarsın be çocuğum, neyin var?" diye sormuş.

"Keşke seni dinleseydim de yerden o tüyü almasaydım!" demiş.

Ona, kralın oğlunun kendisine tüyün sahibi kuşu bulması gerektiğini yoksa onu saraydan kovmakla tehdit ettiğini söylemiş.

Lalası de ona: "Ağlamayı bırak da gidip babanı bulalım ve ne yapabileceğimize bakalım" demiş.

Bunun üzerine yanlarına epeyce tulum şarap alarak büyük sarnıca gitmeye karar vermişler. Lalasının iyi bildiği bu sarnıcın bulunduğu yere kuşlar su içmek için geliyormuş. Şarabı alıp sarnıcın yanına gitmişler. Sarnıcın kapağını açarak suyun bir daha sarnıcın içine akmaması için önünü kesmişler. Tulumlardaki şarabı sarnıcın içine boşaltarak oradan uzaklaşmışlar.

Çok zaman geçmemiş ki her yer parıl parıl olmuş. Bir de ne görsünler; Bir beyaz kartal sarnıca su içmeye ve yıkanmaya gelmiş. Kartal gitmiş; şaraptan içmiş, yükseğe çıkmış, tekrardan yere inmiş ve şaraptan içmiş. Sonrasında uçmaya çalışmış ancak başaramamış. Lala zaman kaybetmeksizin koşarak kartalı yakalamış. Onu çocuğa uzatmış. Kartalı yanlarına alarak saraya doğru yola koyulmuşlar.

Gorgonların ve kuşların kraliçesi dolaşmak için dışarı çıktığında ona altın kartalı yakaladıklarını ve saraya götürdüklerini söylemişler. Bunu duyan kraliçe öfkesinden taktığı kemeri belinden çıkartmış ve fırlatıp atmış. Sarayına koşarak çok sevdiği kartalın üzüntüsünden kendini oraya kapatmış.

Kartalı kralın oğluna getirmişler. Kralın oğlu kartal için çok sevinmiş ancak vezirin oğlunun bunu başarmış olmasına pek de memnun kalmamış.

Günler geçmiş. Vezirin oğlu yine biraz hava almak için lalasıyla ava gitmiş. Bir vadiye girerken yerde parıldayan bir şey görmüş.

"Bu da ne böyle? Gideyim bir yakından bakayım şuna" demiş. Yakınına gidince bir de ne görsün? İnciler ve elmaslarla bezenmiş, üzerine Gorgonların, balıkların incilerle resminin çizilmiş olduğu bir kemer yerde duruyormuş.

Onu yerden alarak lalasına koşmuş ve şöyle demiş: "Lalam, bakınız ne buldum! Acaba onu alayım mı almayayım mı? "

"Ne diyeyim evladım, eğer onu alırsan pişman olacaksın ancak almazsan da pişman olacaksın" demiş.

"Bırak onu alayım, o kadar güzel ki pişman olmam!" demiş vezirin oğlu.

Vezirin oğlu onu almış, beline bağlamış ve sarayın yolunu tutmuş.

Kralın oğlu onu köşkünden görmüş ve "Bu beline taktığı şey de nedir? Gelince onu ondan alacağım!" demiş.

Vezirin oğlu saraya geldiğinde belindeki kemeri ikiye katlayarak sandığına koymuş. Kralın oğlu vezirin oğlunun tekrar huzuruna gelmesini emretmiş. Vezirin oğlu tekrar prensin ayağına gitmiş.

"Beline taktığın şey de neydi?" diye sormuş prens.

"Önemli bir şey değil. Avlanmaya gittiğimiz yerde bulduğum bir kemer sadece" demiş.

"Haydi, git de onu bir getir, nasıl bir kemer olduğuna bir bakalım" diye emretmiş prens.

Çocuk kemeri kralın oğluna getirmiş. Kralın oğlu kemere bakmış.

"Bre..." demiş, "Bunu takan kadının nasıl biri olduğunu hayal edebiliyorum. Git bana bu kadını bul ve saraya getir!" demiş.

"Aman yapmayın prensim" demiş vezirin oğlu "Bu kadını nasıl bulup da size getireyim? "

"Ne yap et orası senin bileceğin iş ama o kadını getirmelisin. Yoksa pişman olursun!"

Vezirin oğlu yine koşarak aşağıya inmiş, lalası ve babasının yanında ağlamaya başlamış.

"Bu kemerin sahibi olan kadını nasıl bulayım?"

"Ne diyeyim sana evladım. O kemeri almamalıydın. Madem aldın, o zaman onu saklamalıydın. Ağlayıp sızlanmanın bir anlamı yok. Şimdi bu kadını nerede bulacağımıza bir bakalım" demiş lalası.

Vezirin oğlu lalasını yanına almış, beraber bir oraya bir buraya her yere bakarak bir işaret bulmaya çalışmışlar ama nafile. Etrafa bakınırken uzakta güzel bir saray görmüşler. Sarayın avlusunun dışında güzel bir kadının tek başına dolaştığını fark etmişler.

Hiç zaman kaybetmeksizin bu kemerin sahibinin bu kadın olduğunu anlamışlar. Onu yakalayıp bir pelerine sarıp atın üstüne bindirmişler. Vezirin oğlu onun arkasına oturmuş ve kaçmasın diye onu sıkıca tutuyormuş. Kadın bağırıyor ve tehdit ediyormuş

O an vezirin oğlu kadına şunları söylemiş:

"Benim bir suçum yok hanımefendi, kralın oğlu önce kartalı yakalamam daha sonra da seni getirmem için beni gönderdi yoksa kellemi uçuracaktı" demiş.

Kadın o an öfkesinden boynundaki inci dizili kolyeyi koparark yola fırlatmış.

Kadını saraya götürmüşler. Onu gören kralın oğlu, güzelliğinden âdeta aklını kaçırmış. Kral, kadına oğluyla evlenirse kraliçe olacağını söylemiş.

Ancak kadın:

"Yolda düşürdüğüm incileri bana geri getirmedikleri takdirde hiçbir şeye karar veremem. Bir tanesi bile eksik olmasın!" demiş.

Hemen vezirin oğlunu çağırmışlar: "Git çabucak kraliçenin düşürdüğü incileri getir. Bir tanesi bile eksik olmasın!" diye emir vermişler.

Zavallı vezirin oğlu aşağıya inerek lalasına şunları söylemiş:

— "Hadi incileri bulmaya gidelim. Bir tanesi bile eksik olmasın."

Zavallılar gitmişler, orayı burayı her yeri aramışlar. Bir karınca yuvasına rastlamışlar ve orada karıncaların incileri yuvanın etrafına dizdiğini görmüşler. Vezirin oğlu hemen attan inmiş ve hepsini toplamış. Geride bir inci tanesi bile bırakmamış.

Kadın buna çok mutlu olmuş ve şöyle demiş: "Seninle evlenebilmem için bir şartım var, bana bunca kötülük yapanı cezalandırmamız gerek."

—"Emret kraliçem!" demiş kralın oğlu, "Sen hangi cezayı istiyorsan ben onu vereceğim. Yeter ki sen emret."

—"Bir fırını yedi gün boyunca gece gündüz yaksınlar ve yedinci gün onu fırına atsınlar."

Hemen kralın oğlu fırınların yedi gün boyunca gece gündüz yakılması emrini vermiş. Bir düşünsene vezirin oğlunun ve lalasının başına gelen kötülüğü.

Bir gün kraliçe biraz yürüyüş yapmak için denize gitmek istemiş. Kraliçe orada konuşmaya başlamış. Konuşmuş... Konuşmuş... Söylediği büyülü kelimeleri kimse anlamamış.

Kralın oğlu ona: "Bu kadar saattir ne konuşuyorsun? Hiçbir şey anlamıyorum" demiş.

Kadın: "Dua ediyorum" diye cevap vermiş.

Kralın oğlu hiçbir şey söylemeden saraya geri dönmüş.

Sonunda o yedi gün gelmiş çatmış. Ama Gorgonların kraliçesi Gorgonlara su taşımalarını ve fırınların içine su atmalarını söylemiş. Saraydaki görevliler fırınların ön tarafından fırının içine ateş atarken Gorgonlar da fırının arkasından sularla yangını söndürüyormuş. Sonunda yedinci gün gelmiş ve vezirin oğlunu fırına atmak için gitmişler. Tüm gün gece boyunca onu yanan bir fırının içinde tutmuşlar ancak o oradan sapasağlam çıkmış. Herkes onun canlı olmasına çok şaşırmış ve sarayda büyük bir sevinç yaşanmış.

Kralın oğlu bunun üzerine söyle söylemiş: "Her şey halloldu, peki düğünümüz ne zaman olacak?"

Kraliçe: "Eğer beni gerçekten seviyorsan bir sınav daha yapmamız gerek" demiş.

"Ben seni seviyor muyum? demiş kralın oğlu. "Senin için deliriyorum. Aşkından en iyi arkadaşımın yakılmasına bile karar verdim."

"Bu yeterli değil" diye cevap vermiş kraliçe. "Vezirin oğlunu yedi gün boyunca yanan fırına koyduk ve oradan canlı çıktı. Peki sen? Eğer beni seviyorsan iki saat yanan fırının içinde kalabilir misin? Eğer bunu yapmazsan buradan kaçar ve beni getirdikleri yere giderim" demiş.

O vakit kralın oğlu ne yapsın, onun fikrini değiştirmeye çalışmış. Ancak başarılı olamamış. Kraliçe bunun son kararı olduğunu söylemiş. Böylece başka bir çıkar yolu kalmadığını gören prens kölelerini çağırıp onlara ateş prensi çok yakmasın diye fırının içine azar azar odun koymalarını emretmiş. O vakit kraliçe onu elinden tutmuş ve beraber aşağı inmişler. Kralın oğlu fırınlara doğru gitmiş ve fırının soğuk olduğunu görmüş.

Kraliçe "Ben annem ve babam tarafından lanetlendim; beni alacak ilk erkeğin fırının içine girmesi gerek" demiş.

Ancak kralın oğlu fırının içine girer girmez, kraliçe ellerini çırpmış. Fırının içinde büyük bir ateş yanmasını dilemiş ve ateş kralın oğlunu küle çevirmiş. Kraliçe vakit kaybetmeksizin avluya çıkmış ve oradan vezirin oğlunun altında oturduğu ağacın bulunduğu bahçeye gitmiş. Vezirin oğlunu elinden tutmuş ve avuçlarını birbirine vurmuş. O anda bir hortum gelerek onların ikisini de kraliçenin sarayına götürmüş. Ve ona demiş ki:

"Sen düzgün bir insan olduğun için onca iyi şey yaptın. Benimle Gorgonlara hükmetmeye sen layıksın. Çünkü ben tüm Gorgonların ve tüm kuşların kraliçesiyim. Ben seni sevdiğim için sen fırının içine girdiğinde Gorgonlara fırının içine su, kralın oğlu girdiğinde de ateş atmalarını emrettim. Eğer beni karın olarak kabul edersen çok sevinirim. Kabul etmezsen de sarayına ve ailene gitmekte özgürsün" demiş.

O an vezirin oğlu kraliçenin ayaklarına kapanmış, ona taparcasına demiş ki: "Sadece kocan olmayı değil, benim hayatımı kurtardığın için kölen olmayı kabul ediyorum"

O vakit herkes gülmüş ve onu karısı olarak kabul ettiği için bütün kuşlar cıvıldamaya başlamış. Lalasını ve babasını da oraya getirmişler. Böylece Gorgonlara ve kuşlara beraber hükmetmişler ve hâlâ hükmetmeye devam ediyorlarmış.

Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine.

Bu Yoldan Gitti, Diğerinden Döndü. MASAL SIRASI ARJANTİN'E GELDİ

Nihal KALKAN YAĞCI*

GİRİŞ

Arjantin, gerek coğrafi özellikleri gerek sömürgecilik, göç, ticaret, savaş gibi tarihsel gelişmeler itibarıyla bünyesinde verimli bir kültürel birikimi ve çeşitliliği barındıran bir ülkedir. 1500'lü yılların başlarından itibaren Avrupalı sömürgecilerin istilasına uğrayan Arjantin, tarihsel süreç içinde sık sık etnodemografik değişikliklere maruz kalmıştır. Nüfusunun çoğunluğunu başta İspanyol, İtalyan olmak üzere Alman, Fransız, Arap, Japon, Kore, Çin gibi Avrupa ve Asya kökenliler ve melezler oluştururken geriye kalanını Guaraniler, Mapucheler, Quechualar, Tobalar gibi diğer yerli kökenli gruplar oluşturmaktadır. Ayrıca Afrika kökenlilere de ev sahipliği yapan ülke zengin bir etnik kompozisyona sahiptir. Ülkenin çehresini oluşturan bu çeşitlilik, halk edebiyatı ürünlerinde de yansımasını bulmuştur.

Asırlardır halkın dimağında kuşaktan kuşağa aktarılırken kültürel birikime, geleneğe, inanca, dile ve bireye göre şekillenen ve çeşitlenen masallar, yaratıldığı veya yaşatıldığı coğrafyanın

* Araş. Gör. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, İspanyol Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, nihalkalkan@mehmetakif.edu.tr.

Doğu'dan Batı'ya Masalın Serüveni: Dünya Masalları; Çin'den Hindistan'a, Türkiye'den Norveç'e bu geniş coğrafyadaki masalların muhteşem dünyasına kapı aralamaktadır. Masallar, kültürel bir aktarımdır. Mensubu olduğu kültürün değer yargılarını, estetik ve bedii zevkini masalların içinde bulabiliriz. Kökü mazide olan masallar, aynı zamanda bir gelecek planlayıcısıdır. Masallar, anlatının içinde bir hayat dersi saklar. Dinleyicisine veya okuyucusuna alması gerekli olan nasihati o büyüleyici üslubu içinde verir. Başarı, umut, gayret, engelleri aşma arzusu empoze ettiğinden dolayı âdeta bir kişisel gelişim eğitimidir.

Fatma Ahsen Turan

nobel KÜLTÜR
NOBEL KÜLTÜR
nobelkultur.com

www.nobelyayin.com
ISBN TK. 978-605-70764-8-9